№ 230 ԿԻՐԱԿԻ, 12 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ

1914

ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԿԻՐԱԿԻ, 12 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ № 230

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի. ամսական 85 կոպ.

Առանձին համարները ՍՄՍՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում զրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Соломоновская ул., № 21.

Tiflis, Rédaction „Mschak“

Խմբագրատան տելեֆոն № 2—53.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20—10 կոպ.

Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՄՇԱԿ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ». Соломоновская ул., № 21.
TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 3 ՌՈՒԲ.

Բաժանորդագրվել կարելի է իւրաքանչիւր ամսի 1-ից սկսած:
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ:
ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ և 40 կ. չուղարկողների խընդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԷՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ:

Յայտարարութիւնների համար պիտի վճարել I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.:

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Յուլիսի 30-ին հայրենի Տանակերտ գիւղում վախճանված Թիֆլիսի երկրորդ կարգի վաճառական

Աւետիս Մկրտչեան ՍԻՄՕՆԵԱՆՑԻ

համար կիրակի, ամսիս 12-ին, Քամոյեան ս. Գէորգ եկեղեցում կատարվելու է հոգեհանգիստ պատարագից յետոյ: Պատարագի սկիզբն է առաւ. ժամը $10^1/_2$-ին, իսկ հոգեհանգստինը $11^1/_2$-ին:
Այս մասին յայտնում են ազգականներին, բարեկամներին և ծանօթներին հանգուցեալի այրին՝ Մարիամ Գասպարեան Սիմօնեանցը զաւակներով, եղբայրը՝ Սիմօն Մկրտչեան Սիմօնեանցը և ընկերը՝ Ասլան Գրիգորեան Ղահրամանեանցը:

931. 1—1

Կ Ո Չ

ԹԻՖԼԻՍԻ ԼԵՀԱԿԱՆ ՏԱՆ ԸՆԿ. ԿԻՑ ԿԱԶՄՎԱԾ ԿՈՄԻՏԷՏԻ,

որ գործում է Ն. Կ. Մ. Կովկասի Փոխարքայի Թոյլտուութեամբ:

Մեր հայրենիք Լեհաստանը ողբերգական օրեր է ապրում: Նրա միջով անցնում են անողոք, դաժան թշնամու զօրքերը, իսկ նրանց ետևից հրդեհի բոցը:
Լեհաստանի հարիւր հազարաւոր որդիները կռւում են վայրագ թշնամու դէմ: Բայց ճակատագրի կամքով, նրանք արիւն են թափում և թշնամու երկրում:
Տրորված, մոխիր է դարձված և արիւնով ծածկված է երկրի նշանաւոր մասը, որ քիչ առաջ ծաղկած էր, իսկ նրա բնակիչները զրկված տնից ու ապաստանից, խելագար վըշտից, փախչում են աւերված քաղաքներից ու գիւղերից: Եւ թագաւորում է աննկարագրելի գրութիւն, թագաւորում է անչափ կարիք:
Օգնութիւնը թշնամու դեռ չը գրաւած շրջանների համար, ույժերի ամբողջ լարումով, չէ կարող բաւարարել. չէ կարող բաւարարել և կառավարութեան օգնութիւնը. այստեղ հարկաւոր է պետութեան բոլոր քաղաքացիների օգնութիւնը:
Խորապէս ապրելով այն տանջանքներն ու աղէտները, որի մէջ խեղդվում է մեր հայրենի երկիրը, մենք, մեր ճգտման արդար գիտակցութեամբ, դիմում ենք այն ամենքին, ովքեր կարող են հասկանալ և զգալ, բարձր կոչ անելով՝ օգնեցէք:

ԿՈՄԻՏԷՏ

Նուիրաբերութիւնները ընդունում են. 1) Լեհական Տան Ընկ.—Крыловская № 12, ժամը 6—8-ը: 2) Թիֆլիսի 1-ին Ссудо-Сберег. Касса-ն—Верійскій спускъ № 12, ժամը 6—8-ը: 3) Մուխարսկիի գրասենեակը—Շտաբնայա փողոց: 4) Ֆրաժէի խանութը—Դվորցովայա փող: 5) Լրագիրների խմբագրութիւնները:
Նուիրաբերութիւններ ընդունում է և «Մշակի» խմբագրատունը:

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Երկուշաբթի, հոկտեմբերի 13-ին

ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ԸՆԿ. ԽՈՒՄԲԸ

կը ներկայացնէ

ՉԱՐ ՈԳԻ

Դրամա 4 արարուածով ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ:

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒՄ ԵՆ.—տ. տ. Աշխէն, Ժասմէն, Մանուչարեան, Մարի, Ցասմիկ, Ղարախանեան, պ. պ. ԱԲԵԼԵԱՆ, Ալիխանեան Իս., Աւետեան, Մանուէլեան, Միրզոյեան, Սաֆարեան և ուրիշները:

Սկիզբը երեկոյեան ժամը ճիշդ 8-ին: —◆— Տեղերի գները սովորական են:
Ռէժիսոր՝ ՍԵՒՈՒՄԵԱՆ

Վարչութեան հերթապահ անդամներ՝ Ա. ԵԶԵԿԵԱՆ, Ա. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

առ. 928. 2—2

ԿՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԵՒ ՎԻՐԱԲՈՒԺԱԿԱՆ

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Ռտիշչեվսկայա 13, տելեֆոն 4—21.

Ընդունելութիւն թէ կանացի և թէ ներքին, նոյնպէս և վիրաբուժութեան կարիք ունեցող մնայուն (стаціонаръ) հիւանդների (բացի վարակիչ և հոգեկան հիւանդութիւններից) վաղօրօք գրվելու պայմանով:
Ընդունելութիւն՝ կանացի հիւանդ. ամեն օր՝ ժ. 11—12 առ.:

Հիւանդանոցի բժիշկները
Ա. Ա. Ցարութիւնեան
Ն. Ն. Վեսելովզորով
Վ. Պ. Զակրժեվսկի
Ռ. Գ. Կալամկարեան
Ա. Ա. Նովիցկիյ
Գ. Ն. Տէր-Ներսէսեան
Ա. Ր. Փիշէր
Ս. Պ. Տահպարոնեանց
(Ե.Կ.) առ. 868. 100—95

Դ Ա Ս Ե Ր

Ֆրանսերէնի և հայերէնի, լեզու և գրականութիւն:
Դիմել՝ առ. ժ. $9—11^1/_2$, եր. 5—7. Большая Ванкская ул., № 10.
(օ. մ.) 927. 10—2

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Մ. Յ. ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ

նախկին օրդինատ. Մոսկվայի համալսարանի և ասսիստենտ Բեռլինի համալսարանի պրոֆ. Պօզնէրի:
Ընդունում է հիւանդներին միզասեռական, սիֆիլիսի և կաշուի հիւանդութիւններով՝ առ. ժ. 10—12, երեկ. ժ. 4—6: Սօլօլակ, Ռտիշչեվսկայա փող. սեփ. տուն, № 1, հրդեհաշէջների բնակատեղիի դիմացը, տելեֆոն 10—58.
(Հ. Ու. Կ.) առ. 875. 50—13

ԲԺԻՇԿ

Տուշանիկ Նարաքեան

(Մասնագէտ կանանց հիւանդութիւնների եւ մանկաբարձութեան):
Ընդունում է հիւանդներին՝ (առ. ժ. $12^1/_2$—2. եր. ժ. 4—6.
Հասցէն՝ Սօլօլակ, Ռտիշչեվսկայա փ. № 1. Հեռախօս 10—58.
(Ե.Հ.Կ.) առ. 784. 100—21

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

Ս. Գ. ԿԵՕՆՃԵԱՆ

վերադառնալով վերսկսեց հիւանդների ընդունելութիւնը. պլոմբ, արհեստական ատամներ, ատամի հեռացումը առանց ցաւի:
Ընդունելութիւնը ամենայն օր.
Առաւ. 9—2 ժ.
Երեկ. 4—7 ժ.
Կիրակի օրերը 10—12.
Լերմոնտովսկայա փողոց № 1. մուտքը նրբափողոցից:
առ. (ա. օ.) 0—36 804.

ԵՐԲ ԿԸ ԼԻՆԻ ՎԱԽՃԱՆԸ

Եւրոպական և յաճախ ամերիկական մամուլը քննում է այն հարցը, թէ հարկաւո՞ր է արդեօք մօտ ապագայում հաշտութեան կնքումը պատերազմող կողմերի միջև:

Թւում է, թէ այս հարցը աւելի շեշտակի կարող էր դրվել այժմ ռուսական զօրքերի Վարշավայի շրջանում տարած յաղթութեան պատճառով, երբ Գերմանիան, վերջապէս, պէտք է համոզվի, թէ իր ծրագրած պլանները չեն կարող իրագործվել, որովհետև անաջողութեան հանդիպելով Ֆրանսիայում՝ նա յոյս ունէր, որ ռուսական սահմանի վրա փառաւոր աջողութիւն կը գտնի. իսկ այժմ այդ յոյսն էլ չքանում է ռուսական զօրքի տարած փառաւոր յաղթութեան շնորհիւ: Հետևաբար, Գերմանիան պէտք է տրամադիր լինի հաշտութիւն կնքել:

Արդարև, ռուսական զէնքի տարած փառաւոր յաղթանակը Վիսլայի վրա ահագին նշանակութիւն ունի և, կարելի է ասել, նախորոշում է ամբողջ արշաւանքի ելքը: Այդ կարծիքի է Մոսկվայի և Պետրօգրադի ամբողջ մամուլը, որ այդ յաղթանակին հսկայական նշանակութիւն է տալիս և, մատնանշում է ամբողջ արշաւանքի բեկման բոպէն: Վիսլայի մօտ եղած ճակատամարտը,—ասում է «Рус. Вѣд.» թերթը—Գերմանիայի ույժերի ամենաբարձր լարման բոպէն էր և նա պարտութիւն կրեց. իսկ «Рус. Слово» ասում է, ինչպէս և մենք արտայայտեցինք յաղթութեան լուրը ստանալուն պէս, թէ խորտակվեց գերմանական կայսրութեան հզօրութիւնը և աւստրօ-գերմանական զօրաբանակի լիակատար պարտութեան վախճանը մօտալուտ է:

Ուրեմն, ի նկատի ունենալով աւստրօ-գերմանական զէնքի և նիզակակցութեան անաջողութիւնը, պէտք է հաւանական համարել, որ Գերմանիան, որի ետևից է գնում և Աւստրիան, տրամադիր կը լինի հաշտութիւն կնքել: Բայց հարց է ծագում և շատ կարևոր հարց. եթէ Գերմանիան այժմ հաշտութիւն հայցէ, պէ՞տք է ընդունել նրա խնդիրքը թէ ոչ: Կամ, ուրիշ խօսքերով, հաշտութիւնը այժմ կարո՞ղ է որևէ օգուտ բերել մարդկութեան:

Դժբաղդաբար, այդ հարցի պատասխանը բացասական է: Ոչ, հաշտութիւնը, որքան և գեղեցիկ ու մարդասիրական վեհ գաղափար, բայց այժմ ոչ մի օգուտ չէ կարող տալ մարդկութեան: Դրա պատճառները շատ գեղեցիկ կերպով բացատրում է «Рус. Вѣд.» թերթը, որի հետ մենք միանգամայն համաձայն ենք: Որքան մենք խորապէս ենք թափանցում,—ասում է թերթը,—կատարվող դէպքերի հնարաւոր հետևանքների մէջ, այնքան պարզ է դառնում մեզ համար, որ այն ազգերը, որոնք կամենում են պահպանել իրանց անկախութիւնը, չեն կարող հաշտվել այլ ևս այն ույժի ներկայութեանն Եւրոպայում, որպիսին հանդիսանում է ժամանակակից միլիտարիստական Գերմանիան: Եւ արդարութեան զգացումը և համամարդկային կուլտուրայի շահերը և Գերմանիայի հետ կռւող պետութիւնների արժանապատւութիւնը պահանջում են, որ պատերազմը տարվի մինչև վերջը, մինչև որ գերմանական զինւորական հզօրութիւնը խորտակվի:

Եթէ Գերմանիան մնայ իր այժմեան դրութեան մէջ, նա դարձեալ 10—20 տարուց յետոյ կը դառնայ սպառնալից ույժ ամբողջ մարդկութեան համար: Գերմանիայի յաղթանակը՝ մի սոսկալի հարուած կը լինի բոլոր փոքր երկիրների և պետութիւնների ինքնուրոյն, անկախ գոյութեան համար:

Համաշխարհային խաղաղութիւնը իրողապէս կարող է յայտնվել միայն այն ժամանակ, երբ միլիտարիստ Գերմանիայի թևերը ջախջախվեն և նա այլևս չը կարողանայ սպառնալ ոչ ոքի:

Այո, աղէտալի է ներկայ պատերազմը, բայց աւելի աղէտալի կը լինի մարդկութեան ապագան, եթէ Գերմանիան մնայ իր նախկին դրութեան մէջ և հնարաւորութիւն ունենայ առաջվայ պէս հնչեցնել իր խրոխտ ձայնը:

Ուրեմն պատերազմը պէտք է շարունակվի, մինչև որ ջախջախվի Պրուսիայի զինւորական հզօրութիւնը և Գերմանիան վերածվի իր նախկին վիճակին:

Հ. Առաքելեան

ՀԱՄԱԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՌՈՒՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍ-ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

11 հոկտեմբերի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.— Պաշտօնական: Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից.

«Մեր զօրքերի եռանդուն հետապնդումը դիմադրութեան չէ հանդիպում նահանջող գերմանացիների կողմից: Իվանգօրօդի մօտ մենք գտանք շատ ռազմամթերք, որ ձգել էր թշնամին շտապ նահանջի ժամանակ:

«Աւստրիական զօրքը շարունակում է յամառութեամբ կռւել Վիսլայի վրա, Սանի վրա և մանաւանդ Պերէմիշլից դէպի հարաւ:

«Արևելեան Պրուսիայում դրութիւնն անփոփոխ է»:

ՖՐԱՆՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼՕ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

10—11 հոկտեմբերի

ՊԱՐԻԶ.—Երէկվայ պաշտօնական հաղորդագրութիւնը. «Անցեալ օրերի թշնամու ցոյց տուած գործունէութիւնը չը դադարեց: Այսօր կռիւը ծովափի և Լա-Բասսէի միջև շարունակվում է նախկին ուժգնութեամբ, սակայն գերմանացիներին չաջողվեց հարկադրել բէլգիական զօրքին նահանջելու: Անգլօ-ֆրանսիական զօրքերը գտնվում են Արրասի և Ուազի միջև: Թշնամին նոյնպէս մեծ ջանք գործ դրեց այդտեղ էլ, սակայն ամեն անգամ ապարդիւն: Արգօնների շրջանում մենք առաջացանք Սէնտ-Ուբէրի և Ֆուր-դէ-Պարիի միջև. Վերդէնից դէպի հիւսիս մենք առաջ ենք գնացել Օմանայի-Բրաբանիւրմէզ շրջանում: Վէվրի շրջանում մենք վանեցինք Շամպլօնի դէմ ուղղված թշնամու յարձակումը»:

ԼՕՆԴՕՆ.—Ամստէրդամի «Տելէգրաֆ» լրագրի թղթակիցը հաղորդում է, որ վերջին 3 օրվայ ընթացքում անգլիական 11 ռազմանաւ ռմբակոծում են գերմանական զօրքերին, որոնք դիրքեր են բռնել Բէլգիայի ծովափին: Գերմանացիք փորձեցին մօտենալ Նիւպօրին, բայց ցիրուցան եղան անգլիական նաւատորմի կրակից: Այժմ նրանք նահանջում են, դիրք բռնելով Միդլ Կերկէում: Լուրերի համաձայն, դաշնակիցներին աջողվել է պայթեցնել Գէնտի մօտի երկաթուղագիծը: Գերման վիրաւորներով լի գնացքները կանգնած են երէկվանից. շատ ծովափնեայ գիւղեր ոչնչացել են ռմբակոծութիւնից: Օստենդէն դեռ գերմանացիների ձեռքումն է, նրա մէջ շատ գերման վիրաւորներ կան:

«Դէյլի-Տելեգրաֆի» թղթակիցը, որ նոր-նոր վերադարձաւ բէլգիական ափից, պատմում է, որ անդադար ռմբակոծութիւն է լսվում Օստենդէի և Նիւպօրի կողմից: Գերմանացիները իրանց թնդանօթի բերանը ուղղել են Միդլ Կերկէի վրա: Օստենդէի մօտ են ֆրանսիացիք՝ Նիւպօրից, անգլիացիք ծովից. անգլիացի օդագնացները թռիչքներ են կատարում գերմանական դիրքերի վրա, ուղղութիւն տալով ռազմանաւերի կրակին: Ջրի ամբարտակները բացված են, ամբողջ վայրը ծածկված է ջրով, որը և արգելք է լինում գերմանացիների արշաւին. վերջինները կրում են խոշոր կորուստներ: Գերման զօրքերը Բրիւգգէ եկան Գէնտից և նորից ճակատեցին, անցնելով Սէնտ-Անդրէն և ծովափնեայ տեղերը: Բերին գերմանական ծանր թնդանօթներ անգլիական ռազմանաւերի դէմ գործելու համար: Բուլօնից տեղեկացնում են, որ Լիլը շարունակ ռմբակոծելուց յետոյ հրդեհվել է:

ԲՈՐԴՕ.—Վախճանվեց սենատոր Ռէյմոնը, որ վիրաւորվել էր գերմանական զօրքերի դիրքերը աէրօպլանով հետազօտելու ժամանակ: Ռէյմոնին աջողվեց իջնել գերմանական և ֆրանսիական ռազմագծերի միջև: Նա աէրօպլանից հանվեց այդտեղ տեղի ունեցած տաք կռւից յետոյ միայն, սակայն կարող եղաւ դեռ տեղեկութիւններ հաղորդել իր հետազօտութիւնների մասին: Զօրահրամանատարը մեռնողին տուեց Պատուաւոր Լէգէօնի շքանշան: Մինիստրներ Բրիանը և Սարրօն, որ գտնվում էին այդ շրջանում, կարողացան այցելել Ռէյմոնին մահից առաջ:

ՊԱՐԻԶ.—Պաշտօնական: Ձախ զօրաթևում գերման մեծաքանակ ույժեր, որոնց ներկայութիւնը երևան հանվեց դեռ հոկտ. 9-ին, շարունակեցին եռանդուն յարձակումները ծովի և Լա-Բասսէ ջրանցքի միջև ընկած ամբողջ տարածութեան վրա: Ընդհանուր առմամբ, դաշնակից զօրքերի դրութիւնը չը փոխվեց. եթէ նրանք հարկադրված էին մի քանի կէտում մի փոքր նահանջել, դրա փոխարէն ուրիշ կէտերում առաջացել են: Թշնամին երևան հանեց բացառիկ եռանդ: Արրասի շրջանում՝ Սոմմա գետի վրա և այդ գետից դէպի հիւսիս ու հարաւ մենք առաջացել ենք: Մասնաւորապէս Ռօզիէրի շրջանում՝ Սանդէրրում, Վերդէնի և Պօնտա-Մուսօնի շրջանում մենք ունեցանք մասնակի աջողութիւն: Մնացած զօրաճակատում առանձին բան տեղի չունեցաւ: Ընդհանրապէս թշնամին, ըստ երևոյթին, աշխատում է ամբողջ ռազմաճակատի վրա, մանաւանդ Հիւսիսային ծովի և Ուազի միջև, կրուկ յարձակման դիմել, օգտվելով նորերս վարժված երիտասարդներից կազմված զօրամասերից:

ԼՕՆԴՕՆ.—Ռօտէրդամից տեղեկացնում են, որ Բէլգիայի ամբողջ ծովափը դատարկվել է ազգաբնակութիւնից: Օստենդէում և Ֆլանդրիայի այլ կէտերում, որոնք գրաւվել են գերմանացիներից, գտնվում են սակաւաթիւ զօրքեր, որովհետև բոլոր ույժերը կենտրոնացված են Նիւպօրի և Իպրի կուսադաշտում: Գերմանացիք ամեն ինչ պատրաստում են նահանջի համար: Օստենդէ կայարանում պատրաստ կանգնած են 100-ից աւելի շոգեմեքենայ՝ զօրքերին շրջակայքից վերադարձնելու համար:

Լիլից հաղորդում են, որ բրիտանական և ֆրանսիական հեծելազնդերը փայլուն գործողութիւններ են տեսնում Հիւսիսային Ֆրանսիայում:

Սլէյսից տեղեկացնում են, որ գերման զինւորներն անցնում են հօլլանդական սահմանը, ձգելով զէնքերը: 2000 գերմանացի արդէն բռնված են Նիդէրլանդիայում:

Լուրերի համաձայն, գերմանացի գեներալ ֆօն-Տրիպպը շտապի պետի հետ ըսպանվել է Միդլ-Կերկէի մօտ բրիտանական զօրամասի ձեռքով:

ՊԱՐԻԶ.—Պաշտօնական հաղորդագրութիւն հոկտեմբերի 10-ից. «Որպէսզի պարզ լինի դաշնակիցների ձեռք բերած աջողութիւնը, անհրաժեշտ է յիշել, թէ ինչպիսի էրերր դրութիւն էր տիրում սեպտեմբերի վերջին: Այն ժամանակ մեր ույժերի մեծ մասը յենվում էր Ուազի Կոմպիէն շրջանի վրա, իսկ արևմտեան ուղղութեամբ մեր ունեցած զօրագիծը հասնում էր միայն Ամիէնի շրջակայքը, չանցնելով Սոմմա գետը: Այժմ ռազմաճակատը երկարել է մօտաւորապէս 200 կիլօմետրով, որպէսզի կարող լինի հասնել Բէլգիայի սահմաններին և յենվել ծովափի վրա, ուր մեր ձախ զօրաթևը օգտվում է բրիտանական նաւատորմի աջակցութիւնից»:

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՀԵՌԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔՈՒՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

11 հոկտեմբերի

ՊԵԿԻՆ.—Ճապօնական միսսիան յայտնում է, որ հոկտեմբերի 10-ին սկսվել է Ցինդաօյի ռմբակոծութիւնը պաշարողական թնդանօթներով:

ՉԻՖՈՒ.—Ճապօնացիների յարձակողական ռազմագիծը գտնվում է գերմանական պաշտպանողական ույժերից 3 վերստ հեռաւորութեան վրա:

Ցինդաօյից մեկնած գերմանական մի հականականաւ գտնվել է 50 մղոն հեռու ափից շպրտված:

ՀԱՄԱԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

10—11 հոկտեմբերի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Բարձրագոյնս շնորհվեցին 3-րդ աստիճանի Գէօրգիեվսկի շքանշան՝ Գերագոյն Զօրահրամանատար Մեծ Իշխան Նիկօլայ Նիկօլայեվիչին. 4-րդ աստիճանի՝

Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի պետ գեն. Եանուշկեվիչին, Գերագոյն Զօրահրամանատարին կից պաշտօնավարող գեներալ Դանիլովին և Օսովեցի բերդի շտաբս-կապիտան Մարտինովին։ Վերջինիս նրա համար, որ դեռ չապաքինուած ստացած վէրքից՝ հիւանդանոցից վազեց Օսովեց բերդը, ուր սեպտ. 15-ին, երբ թշնամու ռումբերից մէնը ընկել էր վառօդի պահեստի վրա, կտրուկ գործողութիւններով հանգցրեց սկսուած հրդեհը և պահեստի պայթումը խափանեց։

ԼՈՆԴՈՆ.—Ձերբակալվեցին մի քանի հարիւր գերմանացի և աւստրիացի և տարվեցին նախնական բանակավայրը։

ԲՈՐԴՈ.— Բէլգիական կառավարութիւնը հրատարակեց Դեղին Գիրքը, որ պարունակում է ներկայ պատերազմին վերաբերող դիւանագիտական գրութիւնները։

ԿՈՊԷՆՀԱԳԷՆ.— Բերլինից տեղեկացնում են, որ պրուսական լանդտագը բոլոր երեք ընթերցումով ընդունեց $1\frac{1}{2}$ միլիարդ մարկի պատերազմական փոխառութեան օրինագիծը։ Օրինագիծն ընդունվեց փոխ-կանցլեր Դելբրիւկի ճառից յետոյ, որի վերջին խօսքերը այսպէս էին. «Մեզանից իւրաքանչիւրը գիտէ, որ մենք չենք կարող զէնքը վայր դնել, մինչև որ յաղթութիւնը չը տանենք, որը և կապահովէ Գերմանիայի երկարատև խաղաղութիւն»։

ՍՕՖԻԱ.—Բուլգարական գործակալութիւնը յայտնում է, որ երբ Ֆէրդինանդ թագաւորը ճանապարհորդում էր նոր երկիրներով, նա, զբօսնելիս Դեդէաղաչում, նկատեց, որ նաւահանգստում սպասում են մի խումբ ռուս ճանապարհորդներ, որոնք հայրենիք էին վերադառնում։ Միապետը մօտեցաւ ռուսներին և սիրալիր հարցեր տուեց նրանց, որից ռուսները զգացվեցին։

ՄՕՍԿՎԱ.—Ուսպէնսկի տաճարում երէկ միտրօպօլիտը մեր զօրքի տարած յաղթութիւնների առիթով կատարեց մաղթանք, որից յետոյ կայացաւ եկեղեցական թափօր դէպի Կարմիր հրապարակը, ուր միտրօպօլիտը օրհնեց ծունկ դրած ժողովրդին։

Դրանից յետոյ սկսվեց ցոյց։ Ամբոխը անցնում էր փողոցներով Թագաւոր Կայսրի, Գահաժառանգի և Գերագոյն Զօրահրամատարի պատկերներով։ Տեղի ունեցան մի քանի թշնամական ցոյցեր գերմանական և աւստրիական ֆիրմաների դէմ։ «Էյնէմի» խանութից պոկեցին պետական գէրբերը։

Ժամը 3-ին քաղաքային դումայում կատարվեց մաղթանք ռուս զօրքին յաղթութիւն պարգևելու համար, որոնք արդէն հալածում են աւստրիական և գերմանական հրոսակախմբերին, յետոյ տեղի ունեցաւ դումայի արտակարգ նիստը։ Լսելով քաղաքագլխի զեկուցումը ռուս զէնքի յաղթութեան մասին, դուման միաձայն որոշեց սատտս Թագաւոր Կայսրի արկանել հաւատարիմ հպատակութեան զգացմունքներ և ողջունել Օգոստափառ և Գերագոյն Զօրահրամանատարին տարված յաղթութիւնների առիթով։ Ձայնաւորներից մէնի առաջարկութեան համաձայն, դուման միաձայն որոշեց ամենահպատակ շնորհակալութիւն յայտնել Թագաւոր Կայսին օղու արքունի վաճառումը ընդմիշտ վերացնելու վճռի համար։ Միաձայն որոշվեց յատկացնել Բէլգիայի ազգաբնակութեանը օգնելու 100,000, Լեհական երկրին՝ 100,000, Սերբիային՝ 100,000 և Չերնոգորիային՝ 25,000 ռուբլի։

Թագաւոր Կայսրը բարեհաճեց, համաձայն ժող. լուսաւորութեան մինիստրի զեկուցման, իր անկեղծ գոհունակութիւնն ու շնորհակալութիւնը յայտնել Պետրոգրադի համալսարանի ուսանողներին, ներկայ մեծ հայրենասիրական պատերազմին մասնակցելու պատրաստակամութեան համար։

Ուսանողական հայրենասիրական ցոյցերի մասին տեղեկացնում են նոյնպէս Կազանից և Օդեսայից։

ԼՎՕՎ.—Ամեն օր բերում են գերիների, որոնց պատմելով աւստրիացի զինւորների մէջ լքում է տիրում վատ սննդի, զգեստի պակասութեան ու վատ վերաբերմունքի պատճառով։ Երեք օրով զինւորներին հաց չեն տալիս. արդէն մի ամիս է՝ սուրճ են խմում առանց շաքարի։ Աւստրիացի զօրքերի մէջ օֆիցերների խոշոր պակասութիւն է զգացվում։

ԼՈՆԴՈՆ. — Ռէյտէրի գործակալութեանը տեղեկացնում են Վենետիկից, որ Աւստրո-Ունգարիայից ստացված տեղեկութիւնների համաձայն՝ այնտեղ զգացվում է բամբակի, բրդի և նաւթի մեծ պակասութիւն։ Շատ ֆաբրիկաներ փակվել են։ Գործազուրկների թիւը մեծանում է։

ԼՈՆԴՈՆ.—Պետական գանձատան 15 միլիոն ֆունտի թղթերը ստորագրութեամբ ծածկվեցին 43.162,000 գումարով։

ՍՏՕԿՀՕԼՄ.—Իբրև Մոսկվայի քաղ. ինքնավարութեան ներկայացուցիչ Պեանկովը Ստոկհոլմի քաղ. խորհրդի նախագահին շնորհակալութիւն յայտնեց Գերմանիայից վերադարձած ռուս ճանապարհորդներին հիւրընկալելուն համար։

ԲՈՒԽԱՐԷՍՏ.—Վիսլայի մօտից գերման զօրքերի անկարգ փախուստի տեղեկութիւնները տեղիս քաղաքական շրջաններում թողնում է ահագին տպաւորութիւն։ Մի քանի ազդեցիկ մարդիկ գտնում են, որ րօպէն հասել է, որպէս զի Ռումինիան հանդէս գայ իր ազգային խնդիրների իրականացման համար։

ՓԱՐԻԶ.—«Մատէնը» գրում է. «Մեր աջ թևի դաշնակից ռուսները փայլուն գործ կատարեցին Վիսլայի մօտ։ Վիլհէլմ II-ը թակարդի մէջ ընկաւ։ Տեսնելով որ անկարելի է արշաւել դէպի Վարշավա զօրքի գլուխն անցած, գերմանական կայսրը գլուխ կանգնեց փախուստի դարձված զօրքերի»։

ՓԱՐԻԶ.—Փարիզի պատգամաւոր Դէսպլան առաջարկում է հիմնել միջազգային յանձնաժողով Միացեալ Պետութիւնների դեսպանի նախագահութեամբ բոլոր ազգերի պատերազմական գերիների վրա հսկելու համար։

ԼՈՆԴՈՆ.—Տեղիս լրագիրները հանգանակութիւն են սկսել յօգուտ բէլգիացի փախստականների։ Հանգանակութիւնը անցնում է աչքի ընկնող աջողութեամբ։ «Բերլինգսկէ-Տիդենդէ» լրագիրն արդէն ստացել է 20,000։

ՊԵՏՐՈԳՐԱԴ.—Կոմսուհի Տօլստայան յանձնեց Կարմիր Խաչին 100,000 ռուբլի՝ սանիտարական խումբ կազմակերպելու համար։ Խմբի կառավարիչ լինելու է պրօֆ. Սիրոտինինը։

ՓԱՐԻԶ.—Բէլգիական կառավարութիւնը Պուանկարէին և Դելկասէին բուռն շնորհակալութիւն յայտնեց ֆրանսիական կառավարութեան, իշխանութիւնների և քաղաքացիների կողմից բազմաթիւ համակրական արտայայտութիւններ ստանալուն համար։

ԼՈՆԴՈՆ.—Ամբողջ մամուլը ընդգծում է ռուսների տարած փայլուն յաղթութիւնը, որ քանդում է գերմանական ամբողջ պլանը։ Այժմ Գերմանիան ստիպված վարելու է պաշտպանողական տակտիկա յարձակողականի փոխարէն։

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

11 հոկտեմբերի

ԹԷՀՐԱՆ.—Լուրերի համաձայն, Սերգէշտ է մտել Թիւրքիայի վրայով՝ Եւրոպայից նախկին շահի եղբայր Սալար-ուդ-Դովլէն, որ հակառակ է ներկայ ռէժիմին։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

◆ Վարշավայից հեռագրում են, որ հոկտ. 6-ին Վարշավայի վրա թռիչք կատարող գերմանական աէրօպլանը նետեց 14 ռումբ քաղաքի զանազան մասերի վրա։ Էլեկտորալնայա փողոցում վիրաւորվեցին 3 երեխայ, Օգրադովայա փողոցում վիրաւորվեցին 15 հոգի, Դիկայա փողոցում սպանվեցին 7 և վիրաւորվեցին 20 հոգի։ Ամենուրեք կան մեծ թւով վիրաւորներ։ Ռուս զօրքերը կրակ բացին աէրօպլանի վրա։

◆ Լվօվ են տարել Պերեմիշլից 5000 վիրաւոր գերմանացու։

◆ Լիկի շրջակայքում ռուս զօրքերը տարել են փառաւոր յաղթութիւն գերմանացիների վրա։

◆ Սիլեզիայում և Պօզնանում սպասւում են հակագերմանական անկարգութիւններ, որոնց առաջն առնելու համար գերմանական իշխանութիւնները, ինչպէս հաղորդում են Պետրոգրադից, գնդակահարում են աչքի ընկնող լեհ գործիչներին։

◆ Մասնաւոր տեղեկութիւն է ստացվել Կօպէնհագէնում, թէ Լիւկսէմբուրգի դքսութեան բոլոր 21 տարեկան հպատակներին գերմանացիները զէնքի են կանչել և ուղարկել են արևելա-պրուսական ռազմադաշտը։

◆ Բրիւգէի մօտից գերմանացիք ուղարկել են 17 գնացք վիրաւորներով լի։

◆ Լոնդոնում անգլիացի մի դատաւոր, քննելով գերմանացիների խանութները աւերող անձանց գործը, ասաց. «Ես դէպի մեղադրեալները կը վերաբերեմ օրէնքի բովանդակ խստութեամբ։ Դրանով ցոյց կը տամ, որ նոյն իսկ մեր թշնամիները անգլիական երկրում գտնվում են օրէնքի պաշտպանութեան ներքոյ»։

◆ Եամայկան և Սանտ-Ինդիայի մնացած կղզիները զօրքեր են ուղարկում Անգլիային օգնելու՝ գերմանացիների դէմ։

◆ Բուխարէստի լրագիրները հանգուցեալ Կարլ թագաւորի թողած կարողութիւնը գնահատում են 100 միլիոն ֆրանկ, լրացուցիչ կերպով նկատելով, որ գերմանական ձեռնարկութիւնների մէջ գտնվող դրամագլուխների հետ ամբողջ կարողութիւնը կը կազմէ 350 միլիոն ֆրանկ։

◆ Բուլգարական օպպօզիցիան կառավարութիւնից պահանջում է վերացնել պատերազմական դրութիւնը Բուլգարիայում, որպէսզի կարելի լինի ազատ կերպով ժողովներ կայացնել և քննել այն հարցը, թէ Բուլգարիան վերջապէս ինչ դիրք է բռնելու այժմեան միջազգային պատերազմում։

◆ Բուլգար կառավարութիւնը պատուիրագրել է իշխանութիւններին խիստ միջոցներ ձեռք առնել, որպէսզի երկրից ոսկին դուրս չը գնայ։

◆ Բուլգարական պարլամենտի առաջին նիստում քննվելու է թիւրք-բուլգարական պայմանագիրը։

◆ Պորտուգալիայում ամենուրեք տիրում է հակագերմանական տրամադրութիւն։ Ամբոխը ցոյցեր է կազմում Անգլիայի, Ֆրանսիայի և Ռուսաստանի դրօշակներով ու նրանց ազգային օրհներգները երգելով։ Անգլիա են մեկնել պորտուգալական գեներալ-շտաբի մի խումբ օֆիցերներ, որոշելու այն պայմանները, որոնց հիման վրա Պորտուգալիան կարող է մասնակցել եւրոպական պատերազմին։

◆ Եգիպտոսում անգլիացիք հրացանազարկ են արել 15 տեղացու, որոնք ուզեցել են քանդել Կահիրէի կամուրջները։

◆ Հոկտ. 20-ին բացվելու է ստորագրութիւն 500 միլիոն ռուբլու 5%-ային ռուսական փոխառութեան համար։

◆ Աւստրիական կառավարութիւնը առաջարկեց Չերնոգորիային հաշտութիւն կնքել պատուաւոր պայմաններով։ Չերնոգորիան մերժեց։

◆ Ռուսաց ժող. լուսաւորութեան մինիստրը կարգադրել է, որպէսզի համալսարաններում բժիշկ դարձողանձանց քննութիւնները նշանակվեն ոչ թէ գարնանը, այլ յունվարին։

◆ Գերմանական կայսրուհին տկարացել է իր երկու որդիների սպանութիւններից յետոյ։ Վիլհէլմ կայսրը մի քանի ժամով գնացել է Բերլին կայսրուհուն մխիթարելու համար և յետոյ շտապով վերադարձել է իր գլխաւոր բանակը։

◆ Ֆրանկֆուրտ են տարված 80,000 գերմանացի վիրաւոր։

◆ Լոնդոնում տեղի են ունեցել լուրջ անկարգութիւններ, որոնց ժամանակ գերմանացիների տներն աւերվել են։ Պատճառը այն է, որ վերջերս ոստիկանութիւնը ձերբակալում է գերմանացի լրտեսների։ Անկարգութիւնները հարկ է եղել ճնշել զօրքերի օգնութեամբ։

◆ Անգլիան արգելել է եգիպտական բոլոր բանկերին՝ դրամ չուղարկել խդիւի ընտանիքին Կ. Պօլիս։

◆ Վիլհէլմ կայսրը զօրքին ուղղված կոչի մէջ գրում է, թէ Վարշավան վերցնելուց յետոյ հաշտութիւն կը կնքվի։

◆ Պատերազմի դաշտում վիրաւորվել են պօդպօրուչիկ Ա. Գ. Արխատկէսեան, կապիտան Իվ. Ռ. Սաղինեան, շտաբս-կապիտան Գր. Կար. Տէր-Ղազարեան, կապիտան Եւգ. Վաս. Զօլաքեան, շտաբս-կապիտան Ցօվ. Եգ. Շահվերդեան, փնդապետ Նիկ. Շ. Շանշեան, պօրուչիկ Վլ. Բ. Շահսուգարանեան։

◆ Հիւսիսային Ֆրանսիայում սպասվում է նոր մեծ ճակատամարտ։

◆ Ժընէվից տեղեկացնում են, որ գերմանացիք Դիւսէլդօրֆի և Համբուրգի մօտ նոր շէնքեր են կառուցանում ցէպպէլինների համար։ Լոնդոնից և Էդինբուրգից ոչ հեռու գտնվել են բէտօնէ հիմքեր, որոնց վրա գերմանացիք դնելու էին ծանր թնդանօթներ։

◆ Օդեսայում հեռագիր է ստացվել, որ մի քանի հազար գերմանացի և աւստրիացի պահեստիներ, որոնք Կ. Պօլսից հայրենիք էին մեկնում իտալական և սպանական շոգենաւերով, ընկել են ֆրանսիացիների ձեռքը և տարվել են Կանն, ուր ներկայումս նրանք բանտարկված են։

◆ Գարեջրի վաճառման հարցը պարզվելու է մինչև նոյեմբերի 1-ը։

◆ «Մօրգէնպօստը» յայտնում է, որ Անտվերպէնի նշանաւոր կենդանաբանական այգին, որ ենթարկվեց գերմանական թնդանօթաձգութեանը, բոլորովին ոչնչացել է։ Բոլոր կենդանիները սպանվել են։

◆ Բերլինի տեղեկութիւնների համաձայն, Իտալիայում զէնքի են կանչված արդէն 1.400,000 մարդ, որոնք կազմում են 30 զօրաբանակ։

ԹԻՒՐՔԻԱՅՈՒՄ

◆ Բէլգիայում գերմանացիների տարած յաղթութիւնները նորից երես տուին երիտասարդ թիւրքերին։

◆ «Ր. Ս.»-ի թղթակցի ասելով, Բ. Դուռը այժմ փող է ժողովում թիւրք նաւատորմի օգտին։

◆ Կ. Պօլսից հեռագրում են, որ թիւրք խուժանը միտինգներ է կազմում տիեզերական պատրիարքարանի առաջ, իսկ թիւրք իշխանութիւնները բանտարկում են յոյն քահանաներին և խուզարկութիւններ կատարում եկեղեցիներում։ Երբ պատրիարքը բողոքեց, նրան ուղղակի պատասխանել են, թէ նրա տեղը Կ. Պօլիսը չէ։

◆ Կ. Պօլսից հեռագրում են, որ Բ. Դուռը հարց տուեց Թիւրքիայի արտաքին քաղաքականութեան մասին արտասահմանեան դիւանագէտներին, որոնցից մեծ մասը կողմնակից է չէզոքութեանը։

◆ Թիւրքաց գահաժառանգը թոյլատրել է թոյլ տալ ամեն օր Բօսֆօրով անցնել մի քանի նաւերի։

◆ Լուրերի համաձայն, թիւրքաց գահաժառանգը կարգադրել է կալանաւորել Էնվէր-փաշային։

◆ Կ. Պօլսում դաշտային դատարանին են յանձնվելու այն անձինք, որոնք լուրեր են տարածել «Բրէսլաուի» կորստեան մասին։

◆ Կ. Պօլսից հեռագրում են «Ր. Ս.»-ին. «Միջազգային սանիտարական խորհուրդը վերացնելուց յետոյ, մեծ պետութիւնների դեսպանները առաջարկեցին բանկերին չը տալ թիւրքաց կառավարութեան այն 400,000 լիրան, որ պահվում է յիշեալ խորհրդի հաշւով»։

◆ «Ր. Ս.»-ի Սեվաստոպոլի թղթակիցը հեռագրում է, որ ամենաստոյգ աղբիւրից հաղորդում են, թէ Կ. Պօլսում սկսել է լոյս տեսնել գերմանական փողերով պարսկական լրագիր «Ախտար» անունով, որ մղում է հակառուսական քաղաքականութիւն։ Կ. Պօլսում այդ լրագիրը չէ վաճառվում։ Նրա բոլոր համարները իսկոյն ուղարկվում են տպագրվելուց յետոյ Պարսկաստան և այնտեղ տարածվում են ձրի։

◆ Կ. Պօլսից մեկնել են դեսպանատան պաշտօնեաների կանայք և երեխաները։

◆ «Թանին» ողջունում է առաջնորդող յօդուածով թիւրք կառավարութեան գործունէութիւնը, որ կարողացաւ իր ներքին քաղաքականութեամբ խմբել իր շուրջը ազգաբնակութեան բոլոր խաւերին, իսկ հաստատ ու կանոնաւոր արտաքին քաղաքականութեամբ ստիպել մեծ պետութիւններին յարգել Թիւրքիայի իրաւունքները։

◆ «Իկդամը» ասում է, որ Բէկստօն եղբայրները ջանք էին գործ դնում թշուառացնելու Թիւրքիան։ Իր չարանենգ յօդուածը լրագիրը վերջացնում է այսպիսի խօսքերով. «Յոյս ունենք, որ ապարդիւն կը հեռանայ իսլամի կատաղի թշնամիներից մէնը»։ «Թասֆիրի Էֆքեարը» իր անվայել յօդուածը աւարտում է «բարի ճանապարհ» խօսքերով։

◆ Կ. Պօլսից Օդեսա եկողները պատմում են, որ օտարերկրեայ պօստատները թիւրքերին անցնելուց յետոյ, սկսել են շարունակ նամակները բանալ, որի հետևանքը եղել է այն, որ լրտեսների թիւը բազմացել է օտարերկրացիների վրա և կատարվում են մասսայական ձերբակալութիւններ ու աքսորներ։

◆ Կ. Պօլսից հեռագրում են, որ վերջին օրերս թիւրք-գերմանական ընդհարումները սուր կերպարանք են ստանում, որի դիմաց արտաքին քաղաքականութիւնը երկրորդ կարգն է անցել։

ՎԱՐՇԱՎԱՅՈՒՄ

Ազգաբնակութիւնը նկատելի յուզումով հետևում էր Վարշավայի ճանապարհների վրա տեղի ունեցող կռիւների ելքին։ Լեհական Թագաւորութեան, առանձնապէս Վարշավայի ազգաբնակութեան համար «տա՞լ» մայրաքաղաքը թէ «չը տալ» հարցը բոլորովին «ռազմագիտական» չէր, այլ քաղաքացիական։

Թողնել որ «շվաբը» մտնի այդ պատմական յիշատակարաններով և ազգային գանձերով լի մայրաքաղաքը,—վարշավեցու կարծիքով՝ «անկարելի էր»։

«Անկարելի էր» տալ և թողնել նրան, որ նա ծուատի Լեհաստանի գեղեցիկ մայրաքաղաքը, որով հպարտութեամբ պարծենում և սքանչանում է լեհացին։

«Անկարելի էր» կողոպտել յանձնել երկրի տնտեսական կեանքի հարուստ կենտրոնը։

«Рус. Сл.»-ի ասելով, այդպէս է մտածում ամեն ոք Վարշավայում։ Այդ բանի վերաբերմամբ երկու կարծիք գոյութիւն չունի։ Ահա թէ ինչու մեծ բաւականութեամբ ընդունեցին լեհերը և տեղական հրէաները զօրաբանակի հրամանատարի որոշումը՝ Վարշավան պաշտպանելու մասին։

Վարշավացիք ուշադրութիւնները լարած հետևում էին պատերազմի գործողութիւնների ելքին, կլանելով ամեն մի լուր, որ գալիս էր պատերազմի դաշտից։

Երբ փողոցներով զօրք էր անցնում, ժողովուրդը մայթերի վրա խմբված բացականչութիւններով ուղեկցում էր նրանց։ Քաղաքի ծայրամասերում և քաղաքից դուրս, որքան էլ տեղական իշխանութիւնները թոյլ չէին տալիս, խմբվում, կիտվում էր ժողովուրդը, և սրտի բաբախումով հետևում ու սպասում ճակատամարտի ելքին։

Յամառ լուրեր են պտտում, որ Լեհաստանի կռիւները ղեկավարում է «ինքը Վիլհէլմը»։ Յայտնում են, որ նրա բնակատեղը այժմ Պետրակօվն է։

Եւ այժմ, որ ռուսները մեծ յաղթութիւն են տարել գերմանացիների վրա, Վարշավայում մեծ խանդավառութիւն ու ոգևորութիւն է տիրում։ Քաղաքը զարդարված է դրօշակներով, ամեն տեղ հնչում է ռուսական հիմնը։

Ի՞ՆՉ Է ՄՆԱՑԵԼ ԲԷԼԳԻԱՅԻՑ

Անգլիական մի շարք ժուռնալիստների աջողվել է, շնորհիւ բէլգիական կառավարութեան աջակցութեան, շրջել Բէլգիան, տեսնելու և պարզելու՝ թէ ինչ է ներկայացնում իրանից այն երկիրը, որ ենթակայ եղաւ պատերազմի սարսափելի արհաւիրքներին և ժամանակակից հոների ամարդութեան։

Ահա, օրինակ, Տերմոնդի նկարագրութիւնը.

«Մի քանի շաբաթ սրանից առաջ,—սկսվում է նկարագրութիւնը,—Տէրմոնդը սքանչելի քաղաք էր 16,000 բնակիչներով։ Մենք գտանք նրան բոլորովին քարուքանդ արված։ Մենք անցնում էինք փողոցից փողոց և հրապարակից հրապարակ և ի զուր տուն էինք որոնում, որը քանդված չը լինէր հիմնայատակ։

«Խանութները, գործարանները, եկեղեցիները, մուրացկանների խուղերը, հարուստների պալատները—ամենը ոչնչացված են, ոչինչ չէ մնացել։

«Ճիշդ է, յետոյ մենք գտանք երկու տուն, որոնք խնայված էին։ Նրանց վրա կաւիճով գերմաներէն գրված է. «Թողնել»։ Ի հարկէ, այդ ոչ թէ ողորմածութեան հետևանք է եղել, այլ շահ են ի նկատի ունեցել։ Տները մնացել են, բայց նրանց մէջ ոչ ոք չը կայ։ Նրանք նոյնպէս դատարկ են, ինչպէս և նրանց շրջապատող աւերակները։

«Ամենուրեք աւերման հետքեր են նկատվում. սկզբում դուրս են կրել բոլոր արժէքաւոր իրերը, յետոյ քարուքանդ են արել։

«Դրանք ամբարտաւանութեան հետևանքներ չեն, այլ սիստեմատիքաբար աւերում։ Ամեն մի շինութեան մէջ ռումբ են դրել և պայթեցրել նրան։ Ինչ մնացել է, այն էլ վառել են։

«Այն սարսափելի տպաւորութիւնը, որ թողնում է այս քաղաքը, ուժեղանում է տիրող մեռելային լռութեամբ։ Այդ լռութիւնը ընդհատում է թնդանօթի հեռուից լսվող երբեմնակի որոտը։

«Մենք գիտէինք, որ Տէրմոնդում ոչ ոք չէ մնացել, սակայն քաղաքով մի քանի ժամ քայլելուց յետոյ մենք, վերջապէս, «բնակիչներ» գտանք։ Դրանք մի կոյր կին և մի աղջիկ էին։ Դրանք երկուսը միակ բնակիչներն էին, որ մնացել էին 16,000 բնակչից։

«Տէրմոնդի այս նկարագրութիւնը յար և նման է բէլգիական միւս քաղաքների նկարագրութեան։ Նրանք բոլորը հիմնայատակ են արված և բոլորն էլ դատարկ են։

«Ժուռնալիստները չեն կարողացել իմանալ, թէ ուր են գնացել բնակիչները։ Փախել են, բայց ուր։ Մինչև այժմ անկարելի է իմանալ նրանց անունները, թիւը։ Մի մասը գտնվում է Անտվերպէնում, միւս մասը փախել է Անգլիա։ Կէս մասը քաղցած ու ծարաւ, սարսափահար թափառում է մեկ դաշտերով ու աւերված գիւղերով. խելագար դէմքեր՝ աւերակ երկրում։

«Կայ բնակիչների մի ուրիշ մաս ևս։ Նրանց մասին տեղեկութիւններ կարող են տալ միայն գերմանացիք։ Դրանց մէջ են մտնում նրանք, որոնք տանջվել և այրվել են ողջ-ողջ, նրանք, որոնք գերեզման են գտել շինութիւնների աւերակների կոյտերի և քարերի տակ և որոնք իրանց շունչը փչել են նկուղներում։

«Այդպիսով, ուրեմն, մենք ականատես ենք լինում պատմութեան մէջ տեղի ունեցած անօրինակ մի փաստի, այն, որ մի ամբողջ ազգ քաղցած՝ մահվան դուռն է ընկած։

«Այստեղ անհրաժեշտ է կանգ առնել այն միջոցների վրա, որոնց ծաղկած երկիրը կատարեալ աւերման հասցրին։ Պատերազմ վարելու ընդհանուր միջոցը—ռմբակոծութիւն, հողերում ականներ դնելը, անտառներ կտրելը և շինութիւններ քանդելը—գործողութեան դաշտը մաքրելու համար և այլն՝ այսպիսի աւերումներ չէին առաջացնի։

«Բայց գերմանացիները մենակ պատերազմ չեն վարել։ Նրանք վրէժ են առել վրէժի համար։ Աւազակութիւններ են արել, կողոպտել, տանջել՝ իրանց ոգին բարձր պահելու համար։

«Այս ամենը մտածված հաշւի առնված է եղել։ Դրա համար նրանք պատրաստվել են»։

«Աւերման միջոցների» շարքին պէտք է աւելացնել մի բան ևս, որի մասին պաշտօնապէս հաղորդում է բէլգիական կառավարութիւնը։

Գերմանական ամեն մի զինւոր իր ձեռքին ունի երեք-կոպէկանոցի չափ տուփեր։ Անգլիացի ժուռնալիստները տեսել են այդ տուփերը գերի և վիրաւոր գերմանացի զինւորների մօտ։ Նրանք շինված են բրօնզից։

Այդ տուփերից իւրաքանչիւրը բռնկվելով կարող է մի մեծ շինութիւն այրել։ Այն նիւթական միլիոնները, որ հասել են Բէլգիային, որի միջով սրով ու հրով անցել են Վիլհէլմ կայզերի հոները, անկարելի է հաշւել։ Նրանք միլիարդների են հասնում։

Միայն բէլգիական զինւորական իշխանութիւնների պատրաստութիւնները—անտառները կտրելը, շինութիւններ քանդելը՝ պատերազմի դիրքերի համար—կառավարութիւնը հաշւում է 100 միլիոն ռուբլի։ Այստեղ չեն մտնում երկրի հեղեղված մասերը, հեղեղումն՝ որը փոքրիկ Բէլգիային աւելի թանգ նստեց, քան կտրտված անտառները և քանդված շինութիւնները։

ԲՈՒԼՂԱՐԻԱՆ ԵՒ ՆԵՐԿԱՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Աւստրո-գերմանական դիպլօմատիայի ջանքերը՝ քանդել բալկանեան դաշնակցութիւնը և այդպիսով ոչնչացնել ռուսական դիպլօմատիայի աջողութիւնները՝ պատճառ եղան բալկանեան երկրորդ պատերազմին։

Այս պատերազմից Բուլղարիան դուրս եկաւ հիւծված, անդամահատված, թէև առաջին պատերազմի ամբողջ ծանրութիւնը նա կրել էր ուսերի վրա, որովհետև թիւրք ռազմագէտները, իրաւացի կերպով ի նկատի ունենալով Բուլղարիայի մեծ ռազմական պատրաստութիւնը, իրանց ամբողջ ուժը կենտրոնացրել էին դրա դէմ, որին ջարդելուց յետոյ միայն մտադիր էին դառնալ Յունաստանի և Սերբիայի դէմ։

Սակայն իրականացնելով իրանց ազգային գաղափարը, գրաւելով Մակեդոնիան, բուլղար պետական ղեկավարները ցոյց տուին իմպերիալիստական հակումներ. Ֆերդինանդ թագաւորը յայտարարելով խաչակիր արշաւանք ընդդէմ կիսալուսնի՝ մտադրութիւն ցոյց տուեց գրաւել Կ. Պօլիսը և Այա-Սոֆիայում թագադրվել կայսերական թագով, որի համար Բուլղարիան ոչ բաւական ույժ ունէր և ոչ էլ պատմական իրաւունք։

Իմպերիալիստական ձգտումները, Բալկաններում բուլղարական հեգեմօնիա ստեղծելու միտումները, բնականաբար, պիտի հակառակութեան հանդիպէին բալկանեան միւս պետութիւնների, գլխաւորապէս Ռումինիայի կողմից, որը կազմ ու պատրաստ յարմար րօպէի էր սպասում իր պահանջ-

[illegible]

...ցնել միայն Բուլղարիայի իրաւացի ձգտումը կատարելով՝ վերադարձնելով նրան Մակեդոնիան: Այդ պատճառով ռուսական դիպլոմատիան պատերազմից անմիջապէս յետոյ միջոցներ ձեռք առաւ մերձեցնելու երկու հարեան ժողովուրդներին, և միայն նրա ազդեցութեան շնորհիւ է, որ Բուլղարիան ներկայ պատերազմում պահպանում է չէզոքութիւն, մինչդեռ Մակեդոնիան խլելու ամենայարմար առիթը ներկայ րոպէն է ներկայանում:

Եւրոպական պատերազմի սկզբում Բուլղարիան զօրաժողով յայտարարեց և պատրաստւեց գործնական քայլեր ընդդէմ Սերբիայի, սակայն երրեակ համաձայնութիւնը խոստացաւ Բուլղարիային Մակեդոնիան պատերազմից յետոյ նրա չէզոքութեան համար:

Երբ այժմ Բուլղարիան երրեակ համաձայնութեան պետութիւնների խորհրդով սկսեց անմիջական բանակցութիւններ Սերբիայի հետ Մակեդոնիայի վերաբերմամբ, Սերբիան չը ցանկացաւ ոչ մի ապահովութիւն տալ Բուլղարիային, որ Բոսնիան և Հերցեգովինան ստանալու դէպքում նա կը վերադարձնի Բուլղարիային Մակեդոնիան, որը բուլղարները, սերբ պետական գործիչների ասելով, կարող են խլել միայն ոյժով: Մինչդեռ սերբ գործիչները, ինչպէս և հանգուցեալ ռուսական դեսպան Հարտվիգը յայտնել էին, որ Մակեդոնիան կը տրվի Բուլղարիային, երբ Սերբիան ստանայ ելք դէպի Ադրիական ծով և իրագործի «Մեծ Սերբիայի» գաղափարը: Թէև ներկայ պատերազմից յետոյ Սերբիայի երկու իղձերը կը կատարվեն, բայց նա այնու ամենայնիւ ցանկանում է ունենալ իր իշխանութեան տակ բուլղարական Մակեդոնիան, որին նա անկարող է ձուլել և որը նրա թուլութեան պատճառը կը դառնայ միայն. հետևապէս Սերբիան ցոյց է տալիս իմպերիալիստական ձգտումներ, որոնք այնպիսի ճակատագրական նշանակութիւն ունեցան Բուլղարիայի համար բալկանեան առաջին պատերազմից յետոյ:

Եւ որովհետև ներկայ պատերազմի նպատակներից մէկն է լուծել բոլոր ազգային հարցերը, այդ պատճառով Բուլղարիան, հակառակ Սերբիայի ցանկութեան, կը ստանայ Մակեդոնիան, որի ժողովուրդը իր ազգային դէմքը պահպանելու համար դարերի ընթացքում կռիւ է մղել թիւրքական լծի դէմ. հակառակ դէպքում, Մակեդոնիան, Սերբիայի իշխանութեան տակ մնալով, կը ներկայացնի մի անշէջ կայծ, որը ամեն րոպէ կարող է Բալկաններում նոր հրդեհ ծագեցնել և վրդովել Եւրոպայի խաղաղութիւնը: Վերջին տեղեկութիւնների համաձայն, Բուլղարիան երրեակ համաձայնութիւնից հաւաստիացում ստացաւ, որ նրա ջանքերը՝ Բուլղարիային վերադարձնել Մակեդոնիան՝ ի դերև անցնելու դէպքում, նա կը ստանայ գործողութիւնների ազատութիւն:

Բուլղարական ժողովուրդը մնում է հաւատարիմ իր ազատարար Ռուսաստանին, որին ապացոյց կարող է ծառայել այն սիրալիր ընդունելութիւնը, որը գտնում են ռուս ճանապարհորդները Բուլղարիայում ժողովրդի կողմից. բուլղարական աւստրոֆիլ կառավարութիւնը երբէք չի համարձակվի հակառակ ժողովրդի կամքի գործել, և, ինչպէս Պետրօգրադի բուլղարական դեսպանը յայտնեց, Բուլղարիան ոչ մի դէպքում չի պատերազմի Ռուսաստանի և Անգլիայի դէմ: Եւ եթէ Բուլղարիան ակտիվ օգնութիւն չի ցոյց տալիս Ռուսաստանին, դա պիտի բացատրել Բալկաններում ստեղծված արդի դրութեամբ:

Թիւրքիայի և Բուլղարիայի ժամանակաւոր մերձեցումը պիտի համարել բուլղար ազգի վիրաւորված ինքնասիրութեան հետևանք. բուլղարների և թիւրքերի միջև եղած դարաւոր անջրպետը այնքան մեծ է, որ խօսք չի կարող լինել նրանց բարեկամութեան և կամ դաշնակցութեան մասին, մանաւանդ որ բուլղարները չեն կարող մոռանալ Ադրիանուպոլսի կորուստը, որի համար նրանք բազմաթիւ զոհեր են տուել: Սրան ապացոյց կարող է ծառայել բուլղարական դիպլոմատիան Թիւրք կառավարութեան տուած խորհուրդը՝ մերձենալ Ռուսաստանի հետ, որովհետև Բուլղարիայում շուտով պիտի կազմվի Մալինովի ղեկավարութեամբ ռուսօֆիլ մինիստրութիւն:

Բուլղարիան նորից մնում է իր ազատարարի հովանու տակ. այդ պատճառով պիտի սպասել, որ Բուլղարիան ակտիվ օգնութիւն ցոյց կը տայ Ռուսաստանին ռուս-թիւրքական պատերազմի ժամանակ, որի համար իրագործված կը տեսնի, վերջապէս, իր ազգային իղձերը: Ե. Ց.

Մոսկվա

ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆԸ

Մի անգամ մարդիկ կամեցան ծանօթանալ Խաղաղութեան հետ, կամեցան տեսնել նրան երես առ երես, նրան, որին այնպէս յաճախ գովաբանում էին նրանք, որի բարիքներից այնպէս զմայլվում էին նրանց հոգիները:

Գնացին որոնելու Խաղաղութիւնը:

Երկար գնում էին նրանք, վերջապէս մօտեցան ինչ-որ շինութեան, որի առաջ մի հսկայ էր նստած:

Հսկան ռազմի պատրաստ վիճակում էր. սաղաւարտ, սուր, նիզակ ու նման զէնքեր կարելի էր տեսնել նրա վրա կամ նրա շուրջ: Նստած էր նա հարիւրաւոր թնդանօթներից շինված նստարանին: Մի ահագին զրահանաւ ծառայում էր նրա ոտներին պատուանդան:

Երկիւղից կուչ եկան մարդիկ, կամենում էին փութանակի ճողոպրել, բայց լսվեց մի ահարկու ձիչ.

— Կանգնեցէք...

Մարդիկ պապանձվեցին: Չէին համարձակվում պատասխանել:

Լռութիւնը գրգռեց հսկային: Աւելի խիստ տոնով նա կրկնեց իր հարցը:

— Ե՞յ, եղբայրներ,—մի կերպ թոթովեց մարդկանցից մինը դողդոջիւն շրթունքներով,—մենք, կարծեմ, ընկանք պատերազմի աստուծու մօտ: Մեր հետաքրքրութիւնը կարող է դուր չը գալ նրան. ինչ անել... Լաւ՞լ, գուցէ դրանով աւելի զայրացնենք նրան. լաւ է խօսենք:

Սիրտ անելով մարդը ասաց.

— Մենք եկել ենք Խաղաղութիւնը որոնելու. կամեցանք մի անգամ գոնէ մօտիկից նայենք նրան թէ ինչպիսին է նա...

Հսկայի դէմքին ժպիտ երևաց:

— Դուք չափազանց սիրալիր էք: Դէհ, ինչ կայ որ, նայեցէք, նայեցէք ինձ:

Մարդիկ շփոթված նայում էին նրան, նրանցից մի քանիսը կմկմացին.

— Մենք կամենում ենք... մենք կամենում ենք... տեսնել Խաղաղութիւնը...

— Դէհ, դէհ, այդպէս, ահա և ես,—քաջալերեց նրանց հսկան:

— ?

— Իսկ միթէ դու ես Խաղաղութիւնը:

— Սովորաբար ինձ պատերազմ են անուանում. բայց երբ ես, ինչպէս ահա այժմ, փոքր ինչ հանգստանում եմ, այսպիսի ժամանակ իմ անունն է Խաղաղութիւն...

Փոխադր. Ե.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

—o—

ՀՐԱՄԱՆ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԶՕՐԱԲԱՆԱԿԻՆ

Յայտարարում եմ կովկասեան զօրքերին, որ իմ կողմից Օգոստափառ Գերագոյն Զօրահրամանատար, Նորին Կայսերական Բարձրութիւն Մեծ Իշխան Նիկոլայ Նիկոլայեվիչից ստացված է հեռագիր հետևեալ բովանդակութեամբ.

«Գահաժառանգ արքայորդու անուանակոչութեան օրվայ առիթով ինձ ենթակայ նաւատորմի և զօրքի կողմից իմ բերած ամենահպատակ [շնորհաւորանքներին] Նորին Կայսերական Մեծութիւնը բարեհաճեց բաղդաւորացնել ինձ հետևեալ հեռագրով.

«Ամբողջ սրտից շնորհակալ եմ Իմ բուռն սիրեցեալ զօրքից և նաւատորմից շնորհաւորանքների համար Գահաժառանգի անուանակոչութեան օրվայ առիթով: ՆԻԿՈԼԱՅ:

«Բաղդաւոր եմ յայտնելու ինձ ենթակայ քաջարի զօրքերին մեր պաշտելի Ինքնակալ Պետի այդօրինակ ողորմած պատասխանը: Գեներալ-ադիւտանտ Նիկոլայ»:

Այս հրամանը կարդալ բոլոր զօրամասերում և հաստատութիւններում:

Կովկասեան զօրքերի գլխաւոր հրամանատար կոմս Վօրօնցօվ-Դաշկօվ:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՎՆԱՍՎԱԾՆԵՐԻՆ ՕԳՆՈՂ ՀԱՅԿ. ԿԵՆՏ. ԿՈՄԻՏԷՏ

Ամսիս 5-ին, կիրակի, Կ. Հ. Բ. Ընկ. դահլիճում Թիֆլիսի թեմի առաջնորդ Մեսրոպ եպ.-ի նախագահութեամբ կայացաւ պատերազմից վնասվածներին օգնող հայկական կենտր. կոմիտէտի առաջին կազմակերպչական ժողովը:

Ժողովը որոշեց՝

1) Հայկական կենտր. կոմիտէտը բեգիստրացիայի ենթարկել Կովկասի գլխաւոր կոմիտէտում:

2) Դիմել Վեհ. Կաթողիկոսին և խնդրել արձակել կոնդակ հայ ժողովրդին օգնութեան հասնելու վերոյիշեալ նպատակների համար*):

3) Դիմել հայկական բոլոր հիմնարկութիւններին, հասարակութիւններին, որ ձեռնարկեն իրանց շրջանում կազմակերպելու վիրաւորեալներին և պահեստի զինւորների ընտանիքներին օգնելու գործը:

4) Րեգիստրացիայի ենթարկել պատերազմից վնասվածներին օգնելու նպատակով ներկայիս գոյութիւն ունեցող և ապագայում կազմվելիք հայկական բոլոր հիմնարկութիւնները և առաջարկել, որ ուր հիմնվեն հիւանդանոց և կազմակերպվեն տեղական կոմիտէտներ, յայտնեն հայկական կենտրոնական կոմիտէտին:

5) Խնդրել գաւառական ինտելիգենտ այժերին աջակցել քաղ. վարչութեանց և այլ կազմակերպութեանց՝ պահեստի զինւորների ընտանիքների ցուցակագրութիւնը վերջացնելու, որպէսզի պետական գանձարանից շուտ տրվի որոշված նպաստը:

Վերջում կայացաւ կենտր. կոմիտէտի պաշտօնատար անձանց ընտրութիւնը. ընտրվեցին՝ նախագահ Ս. Ս. Ցարութիւնեան, փոխ-նախագահ Կ. Մ. Ալիխանեան, գանձապահ քարտուղար Գ. Մ. Ծուրինեան:

Կոմիտէտի անդամներն են Թիֆլիսում Ալ. Խատիսեան, Ալ. Մելիք-Ազարեան, իշխանուհի Մ. Թումանեան, Ս. Ցարութիւնեան, Գ. Ծուրինեան, Ց. Խաչունց, տիկին Ս. Օգանէզեան, Խ. Աֆրիկեան, Կ. Ալիխանեան, Աւ. Սահակեան, Ալ. Թամամշեան և բժ. Բ. Աղասարեան: Իսկ Բաքւում՝ Ստ. Այվազեան, Նիկ. Ալիբէկեան, Միք. Ալիբէկեան, Տ. Բուդեան, բժ. Թ. Զաքարեան, Ստ. Թաղիանոսեան, Նատալիա Պաւուականեան, Ա. Պարոնեան, Քր. Վերմիշեան, Աստ. Վաչեան, Գր. Տէր-Ստեփանեան և Հ. Տէր-Միքայէլեան (տեղական բաժանմունքի նախագահ): Կ.

*) Վեհ. Կաթողիկոսն այդ իմաստով կոնդակ արդէն արձակել է դեռ սեպտ. 28-ին: Խմբ.

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

Այսօր, ցերեկվայ ժամը 12-ին, Ժողովրդական Տանը նշանակված է Թիֆլիսի ժողովրդական համալսարանի ընկ. անդամների ընդհանուր ժողովը:

Ժողովը, վարչութեան ունեցած գործունէութեան մասին արված համառօտ բանաւոր զեկուցումը լսելուց յետոյ, պէտք է կայացնէ վերահսկիչ մասնաժողովի և վարչութեան կազմի լրացուցիչ անդամների ընտրութիւն: Վերահսկիչ մասնաժողովի անդամների ընտրութեան համար անցեալ սեզոնին թէև վարչութիւնը երկու անգամ ընդհանուր ժողով յայտարարեց, բայց ընկերութեան անդամների այդ ժողովներին չը գալու պատճառով չը կայացաւ ժողով և ընկերութիւնը մինչև օրս էլ չունի իր ընտրած վերահսկիչ մասնաժողովը:

Ընդհանուր ժողովը, որ պէտք է իր ընտրած վարչութեան անաչառ քննադատը և դիրեկտիվներ տուողը լինի, նա ոչ թէ պէտք է այդ վարչութեանը անտարբերութեան օրինակներ տայ, ինչպէս էր անցեալ չը կայացած ժողովների վերաբերեալ, այլ պէտք է ուղղումներ մտցնելով վարչութեան գործունէութեան մէջ՝ տայ նրան օգնութեամբ և եռանդով գործելու կենդանի օրինակներ:

Տեսնենք այսօրվայ օրը ինչ կը տայ մեզ: Բ. Մ.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԻՒՍԻՍԻՑ

(Տպաւորութիւններ ու նօթեր)

II

Վիրաւոր զինւորները

Ամեն օր փողոցներով անցնելիս կը հանդիպէք այստեղ վիրաւոր զինւորների, որ խումբ-խումբ, գթութեան քոյրերի ուղեկցութեամբ, զբօսնում են:

Դրանք լաւացողներն են: Բայց դեռ բոլորովին չեն լաւացել. մէկի ձեռքն է կապած, միւսը կաղում է, երրորդի գլուխն է փաթաթած...

Տարօրինակ է զգում իրան մարդ տեսնելով Մոսկվայի փողոցներում այդ զինւորներին:

Այդ մեծ մասամբ մտազբաղ, տխրադէմ, դանդաղաշարժ մարդիկ, որ ահա անցնում են քո առջևից վտիտ գթութեան քրոջ հըսկողութեան տակ, մասնակից են եղել այն արիւնալի ճակատամարտերին, այն ահեղ կռիւներին, որոնք ամբողջ ազգերի ճակատագիրն են վճռում:

Դրանցից շատերը երևի առաջին անգամ են Մոսկվա ընկել, որովհետև ուշի-ուշով դիտում են ահա փողոցները, շէնքերը, արձանները, լսում են ուշադրութեամբ քրոջ տուած բացատրութիւնները:

Ոմանք էլ գնում են առաջ անտարբեր ու գլխիկոր, կարծես ինչ-որ խորունկ և իրանց միայն հասկանալի մտածութեամբ տարված:

Երբեմն նրանք նստում են Տվերեան բուլվարի նստարաններից մէկի վրա՝ իրանց մտազբաղ հայեացքը անցուդարձ անող հասարակութեան յառած: Թւում է տարօրինակ է թւում նրանց, որ այստեղ մարդիկ այնու ամենայնիւ զբօսնում են, խօսում, զուարճանում, երբ «այնտեղ»... Ասում են, անգլիացի զինւորները կռիւների ընդմիջումի ժամանակ ֆուտբոլ են խաղում...

Ես հաւատում եմ մարդկային հոգու վեհ թռիչքներին, ես հաւատում եմ մարդկային սրտի արիութեանը, ես չեմ տարակուսում, որ մարդը ընդունակ է մահն արհամարհելու, բայց այնու ամենայնիւ զարհուրելի է արիւնհեղութիւնը, դաժան է պատերազմը՝ եթէ ոչ նրանց համար, որոնք մասնակցում են այդ սոսկալի կոտորածներին, ապա մեզ համար...

Յաճախ մօտենում են անցորդները վիրաւոր զինւորներին և սկսում են հետները զրուցել, հարցուփորձ են անում պատերազմի, գերմանացիների, աւստրիացիների մասին:

Վիրաւորներից ոմանք անտարբեր ձայնով սկսում են հարիւրերորդ անգամ պատմել իրանց տեսածն ու լսածը, ոմանք հաճոյքով ու ոգևորութեամբ «նաղլ են անում» մանրամասնութեամբ իրանց «գործը», ոմանք էլ կտրուկ ու կարճ պատասխաններ են տալիս պարզօրէն խուսափելով խօսակցութիւնից:

Սակայն կան, այո, այնպիսիները, որոնք միամիտ ու անհոգ երեխաներ են նման: Նրանք շարունակ հանաք են անում, սրախօսում են գերմանացիների և մանաւանդ աւստրիացիների մասին, հարցուփորձ են անում պատերազմից: Երբեմն բուլվարի վրա տեսնում ես դրանց՝ մանկանց հետ խաղալիս: Սակայն երբեմն մի պատահական խօսք, մի սովորական նախադասութիւն կերպարանափոխում է դրանց եւս: Նրանք դառնում են լուրջ ու մտահոգ: Կարծես ուզում են ինչ-որ դառը մտածում հեռու վանել իրանցից, մոռանալ և նորից անհոգ լինել:

***

Որոշեցի գնալ հայկական լազարէթը: Ինձ ասացին, որ այնտեղ մօտ 15 հայ զինւոր կայ:

Ռուսներին շարունակ տեսնում էի, նրանց հետ խօսում. ուզեցի մերոնց էլ տեսնել ու լսել...

Օրապահը Ալ. Ծատուրեանն էր, որ շատ սիրալիր ընդունեց մեզ և առաջնորդեց (հետս մի քանի հոգի էլ կային) դէպի հիւանդները:

Երբ ես հարցրի, թէ արդեօք չե՞նք անհանգստացնում հիւանդ զինւորներին, նա պատասխանեց.

— Ընդհակառակը, հիւանդ զինւորները միշտ ուրախ են, երբ այցելում են իրանց, որովհետև պատերազմական աղմկալից կեանքից յետոյ նրանց շատ ձանձրալի է թւում հիւանդանոցի միապաղաղ ու խաղաղ կեանքը:

Առաջ մեզ ցոյց տուին լազարէթի կարգ ու սարքը, վիրահատական սենեակը, ծանօթացրին բժիշկների ցուցակի հետ, խոհանոցը, մինչև իսկ վիրաւոր զինւորների կերակուրը: Պէտք է խոստովանել, որ չը նայած կարճ ժամանակամիջոցին՝ լազարէթի գործերը վարող կոմիսիան կարողացել էր շատ լաւ կազմակերպել իր գործը: Ամենուրեք տիրում էր կարգ, մաքրութիւն, խնամք: Կոմիսիայի հերթապահ անդամները հսկում են ամեն ինչի վրա և ամենայն բարեխղճութեամբ ու սիրով կատարում են իրանց ազնիւ պարտականութիւնը: Ցիշատակութեան արժանի է հայ տիկնանց և օրիորդների եռանդուն և ժրաջան գործունէութիւնը, նամանաւանդ նրանց սրտագին վերաբերմունքը դէպի վիրաւորները:

Այստեղ կը հանդիպէք գուք Մոսկվայի հայութեան ամենաբարձր խաւերի կանանց՝ չքաւոր հայ ուսանողուհու հետ միասին:

Դրանք բոլորը մի զարմանալի անձնուիրութեամբ ու սիրով աշխատում են, անում են ամեն ինչ: Գործ շատ կայ, և այն տիկինները, որոնք իրանց տանը երբէք չեն աշխատել, այստեղ չեն խորշում ոչ մի աշխատանքից: Կարծես յանկարծ արթնացել, կենդանացել է աւանդական հայ կինը իր պայծառ ու ազնիւ յատկութիւններով: Պէտք է շեշտել այն հանգամանքը, որ այստեղի ամենահպարտ հայ կանայք անգամ չեն բաւականանում նիւթական զոհաբերութեամբ և կ'ուզեն են զգում անձնական աշխատանքով մասնակցելու գործին: Աշխատում են ոչ միայն հիւանդանոցում, այլև տանը պատրաստելով սպիտակեղէն, տաք շարֆեր, կրծկալներ և այլն՝ առողջացող և հիւանդանոցից դուրս եկող զինւորների համար: Միևնոյն ժամանակ չեն մոռանում նրանց, որոնք արդէն ելել են լազարէթից ու կամ պատերազմ են գնացել նորից կամ դարձել են իրանց «տունը» (ի հարկէ արդէն վնասված, հաշմանդամ):

Դրանք շատ յաճախ գրում են իրանց մասին տեղեկութիւն տալու կամ օգնութիւն խնդրելու նպատակով: Եւ ամեն ջանք գործ է դրվում բաւարարութիւն տալու նրանց կարիքներին: Ալ. Ծատուրեանը շատ նամակներ է ստանում քաղաքիս այլ լազարէթներում պառկած հայ զինւորներից, որոնք դիմում են նրան այս կամ այն խնդիրքով, և մեր բարի պօէտը անհետևանք չի թողնում նրանցից ոչ մէկի խնդիրը: Ի զուր չէ որ վիրաւորներից մի քանիսը նրան «հայրիկ» են անուանում:

***

Հայ զինւորները մեզ հարազատների պէս են ընդունում:

Այստեղ կան հայեր ամեն կողմից, խօսում են գրեթէ բոլոր բարբառներով, բայց աշխատում են գրական լեզուով խօսել:

Առաջին իսկ րոպէին ինձ զարմացնում է այն պարզ ու հանգիստ վերաբերմունքը, որ ցոյց են տալիս զինւորները դէպի կատարված դէպքերը:

— Սարսափելի չէ՞,—հարցնում է մեզանից մէկը:

— Ոչ.—պատասխանում են գրեթէ բոլորը միաբերան,—առաջին րոպէն է միայն ծանր. իսկ յետոյ սովորում ես և իսկի չես վախենում...

— Սովորում ես...

— Ինչպէ՞ս են կռւում մեր հայերը:

— Շատ լաւ. միայն շատ են տաքանում, դուրս են վազում «ակօպներից», և դրա համար մեզանից շատ են ընկնում:

Հիւրանոցում իմ հարևան սենեակում ապրում է մի գնդապետի ընտանիք: Այդ ընտանիքից 3 հոգի՝ հայրը և 2 որդին էլ պատերազմի մէջ են: Եւ ահա այդ գնդապետի որդին գրել էր իր մօրը նոյնպէս, որ «մեր կովկասցիները շատ են տաքանում և դրա համար զոհեր շատ են տալիս»:

Զինւորների ասելով, հայերն ամենուրեք աչքի են ընկնում իրանց արիութեամբ:

Անկիւնում պառկած է մի ջահել տղայ, համակրելի, ինտելիգենտ դէմքով: Նա երկու վէրք ունի՝ ոտքի և մէջքի վրա: Երկուսի մէջ էլ գնդակը մնացել է: Ոտքինը հանել են միայն մի քանի օր առաջ. բայց նա իրան շատ լաւ է զգում. և երբ մենք գնացինք, նստեց անկողնի մէջ և սկսեց հետներս խօսել: Ջաւախեցի է կարծեմ:

Պատմում է իր գլխով անցածը:

Վիրաւորվել է Ինստերբուրգի մօտ: Ընկել է գերմանացիների ձեռքը: Բժիշկը նայել է վէրքը՝ ասել է «չի ապրի»: Թողել են ու գնացել:

Գերմանացի կանայք աւելի բարի են գտնվել, վերցրել են սրան և, ուրիշ հագուստ չը լինելու պատճառով, կանացի զգեստ են հագցրել: «Վերցրի,—ասում է այդ ջաջուեցին,— երկու փայտ և դանդաղ կերպով շարժվեցի դէպի այն կողմը, ուր մի քանի ժամ առաջ կռիւ էր տեղի ունենում: Տեսնեմ մեր կօզակները դաշտում մնացած վերջին վիրաւորներին են հաւաքում: Ձայն տուի՝ նայեցին ինձ, բայց չը մօտեցան: Նորից կանչեցի. էլ ուժ չէր մնացել վրաս. ընկնելու վրա էի: Տեսնեմ՝ կօզակներից մէկը ձին իմ կողմը քշեց: Մօտեցաւ, ու հիմա չէ հաւատում, որ ես իրանց զօրքից եմ. նրան շփոթեցրել էր կանացի հագուստս: Վերջապէս կարողացայ համոզել. մօտ կանչեց ընկերներին, առան տարան ինձ: Յետոյ ասում են՝ «գերմանացիք յաճախ են այդպիսի բաներ անում մեր գլխին օյին գալու համար»: Եթէ մի քիչ ուշ գնայի,—աւելացնում է ջաջուեցին,—հէնց այնտեղ էլ գուցէ ընկնէի՝ մնայի անօգնական. ո՞վ էր գալու ինձ որոնելու...»:

Այդ զինւորը չէ ուզում թոյլ տալ, որ մէջքի վէրքից գնդակը հանեն:

— Երևի նրա համար չես ուզում,—ասում է այցելուներից մէկը,—որ շուտ չը լաւանաս ու նորից չը տանեն կռիւ:

— Ի՞նչ ես ասում,—սարսափած բացագանչում է ջաջուեցին,—ինչպէս կարելի է, մի տեսնէիր ի՜նչ տղաներ ընկան այնտեղ՝ այդպէս չէիր ասի: Բա ես հօ ընտրանցից լաւը չեմ: Մեղքը չէ՞ որ էդպէս բան մտածեմ:

Զարմանալի անկեղծութիւն կար նրա շեշտի մէջ, և անհնար էր չը հաւատալ՝ իրաւ սրտի խորքից են գալիս այդ խօսքերը:

Այդտեղ սկսեցին զինւորները նորից գրեթէ միաբերան պնդել, որ ով եղել է կռւում, անպատճառ նորից կուզենայ գնալ՝ կարծես մի բան քաշում է այնտեղ:

Իսկ եթէ Թիւրքիայի հետ կռիւ լինի...

— Ա՜խ, եթէ թոյլ տային այնտե՛ղ գնայինք:

Երկու հայ զինւոր կայ Սամսոնովի զօրքից:

Զորս օր թափառել են այդ երկու զինւորը անտառներում և ճահիճներում, սոված և վիրաւոր, մինչև որ հասել են ռուսական սահմանը, ուր նրանցից վերցրել են հրացաններն ու իրանց ուղարկել լազարէթ...

Վերևի յարկում ութսուն երկու թաթար կայ:

Նրանցից մէկը պատմում է, որ երբ կռիւը սկսվել է, նրա խփված ընկերը հանել է իր քսակն ու պարզել իրան ասելով՝ «առ, այստեղ 117 մանէթ փող կայ»: Սակայն պատմողը ասում է, որ ինքը չէ վերցրել:

— Ինչու՞,—հարցնում է իմ ուղեկիցներից մէկը:

— Աստուած կը պատժէ,—ասում է նա ամենայն հանգստութեամբ.—այդպիսի ժամանակ ինչպէս կարելի է փողի մասին մըտածել:

Շարունակ, անվերջ, այդ ժողովրդի զաւակները այս կամ այն ձևով, շատ անգամ միամիտ, միշտ պա՛րզ կրկնում են այն, որ չէ կարելի, ամօթ է, մեղք է, մեղք է սեփական անձի մասին մտածել, երբ լաւագոյններն են ընկնում, երբ մարդկային արիւնը հոսում է անվերջ և առատ: Ժողովրդի իմաստուն սիրտն է խօսում. սրտի խոր ու յաւերժական իմաստութիւնն է դա, որով միշտ այնքան հարուստ է հասարակ ժողովուրդը: Որքան բան ունենք սովորելու մենք այդ հասարակ ժողովրդից:

Մոսկվա Վ. Տ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՖԼԻՍ

◆ Ուրբաթ, հոկտ. 10-ին, ռուսների՝ գերմանացիների վրա յաղթանակ տանելու առիթով, շրջանի մզկիթում ախունդ Մօվլա-զադէն հանդիսաւոր մաղթանք կատարեց ռուսական զէնքի յաղթութեան համար: Մաղթանքին ներկայ էին շիա հոգևորականներ և բազմաթիւ մուսուլման աղօթողներ:

◆ Միքայէլեան հիւանդանոցին կից բացված գթութեան քոյրերի դասընթացները աւարտել են 80 հոգի: Բացի այդ դասընթացները յաճախել են բժշկական կրթութիւն ունեցող անձինք (մանկաբարձուհիներ, ֆելդշէրներ, նախկին գթութեան քոյ-

ներ և այլն), որոնցից աջողութեամբ քննութիւն են տուել 40 հոգի։ Քննութիւնները վերջանալուց յետոյ պարապմունքներ սկըսվեցին նոյն հիւանդանոցին կից բացված նոր դասընթացներում, ուր ընդունված են 106 հոգի ունկնդրուհիներ։

Նորին Կայսերական Մեծութիւն Թագուհի Կայսրուհու տեղական պահեստում մինչև այժմ ստացված նուիրաբերութիւնների գումարը կազմում է 37,172 րուբլի 90 կ.։

Վերջին ժամանակներս Թիֆլիսում նկատվել է ծաղիկ և տիֆ հիւանդութիւն։ Քաղ. սանիտարա-բժշկական վերատեսուչը կարգադրել է քննել աշակերտներին և նախազգուշական պատուաստում կատարել։

Պահեստիների ընտանիքներին օգնող գործադիր յանձնաժողովը իր հոկտ. 9-ի նիստում որոշել է քաղ. կենտրոնական կոմիտէից 1,521 ր. 99 կոպ. խնդրել (մինչև նոյեմբերի 1-ը) պահեստի զինուորների 54 նշանածներին բաւարարութիւն տալու համար։ Որոշվել է նոյնպէս պահեստիների ընտանիքներից պահանջել մետրիկական, ծննդեան և մկրտութեան վկայականներ։ Որոշվել է քաղ. կետր. կոմիտէից յանձնաժողովի ծախքերի համար պահանջել 1000 ր.։ Պահեստիների ընտանիքների Թաղային հոգաբարձուների գործունէութեան ծրագիր մշակելու համար ընտրված է մի յանձնաժողով, որի կազմի մէջ մտնում են Մ. Ն. Աթաբէկեան, Ա. Ս. Բաբեան, Մ. Ի. Բերբէրեան, Մ. Ի. Վեսելովզորով և Ա. Ա. Ենֆիաճեանց։

Այս օրերս լրանում է Կովկասի ուսումնարանական շրջանի շրջանային տեսուչ Լ. Գ. Լոպատինսկիի ծառայութեան և գրական գործունէութեան 25 ամեակը։ 23 տարի նա խմբագրել է «Сборникъ матеріаловъ для описанія мѣстностей и племенъ Кавказа». Այդ գրքերից նրա խմբագրութեամբ լոյս են տեսել 23 հատոր։

Ախալքալաքի հասարակական ակումբի վերաշինութեան աշխատանքները վերջացել են, և ակումբը բացվեց երէկ։

Մեզ հաղորդում են, որ Հայ Դրամատիկական Ընկերութեան ընդհ. ժողովի շարունակութիւնը նշանակված է առաջիկայ կիրակի, հոկտ. 19-ին, քաղ. դումայի դահլիճում։

Այսօր կը կայանայ ժողովրդական համալսարանների ընկ. անդամների ընդհանուր ժողովը։ Զբաղմունքի առարկաներն են ա) համառոտ զեկուցում ընկ. վարչութեան գործունէութեան մասին, բ) վարչութեան անդամների ընտրութիւն, գ) վերստուգիչ յանձնաժողովի ընտրութիւն։

Վրիպակ.—Երէկվայ մամուլի մէջ, Լլոյդ Ջորջի ճառից բերած հատուածում, սպրդել է հետևեալ սխալը. տպված է «խլեր նրա ձեռքից խուժանին», պէտք է լինի՝ եռժանին։

—

Ե Ո Վ Կ Ա Ս

Կարսից մեզ գրում են հոկտ. 8-ից. «Կարսի հայ գիւղերում դեռ ոչ մի տեղ դպրոց չէ բացվել։ Սարալանջերի կալոցը դեռ կէս չէ եղել։ Անձրևում է մայիս ամսից էլ առատ։ Փռված կալերը ջուր են կտրվել...»։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 10 հոկտեմբերի

Թիֆլիսի Արհեստաւորաց Վարկ.-Խնայողական Ընկ. վարչութիւնը խոնարհաբար խնդրում է յիշեալ Ընկ. պատերազմի կանչված անդամների ընտանիքներին ներկայ լինել Ընկ. մօտ օրերս կայանալիք նիստին, որ լինելու է Ընկ. շէնքում, և նուիրված է լինելու այդ ընտանիքների վիճակը թեթևացնելու գործին վարկային տեսակէտից։

Ի. տ. վարչութեան նախագահի՝
Ս. Մ. Սահակեան

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ.

ՀԱՄԱԴԱՆԻ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՆՐԱ ԿՐԹԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸ

—

Համադան, 10 հոկտ (ն. տ.)

Զարմանց ուրախալի է տեսնել, որ այն Համադանի մի բուռն հայութիւնը, որ շնորհիւ 1872 թւի համատարած սովի՝ արտասահմանից եկող ինչ-որ կրօնական հոսանքի ճնշման տակ կորցրել էր իր ազգային և անհատական ինքնաճանաչութեան նուիրական զգացումները, Եսաւի նման այդ բոլորը ծախելով մի աման ապուրի և այդպիսով դառնալով մի տեսակ նեխված և հոտած՝ բարոյական մեռել, վերջերս սկսել է կենդանութեան նշաններ ցոյց տալ։

Դեռ մօտ անցեալում էր, որ համադանցին, տարված՝ բողոքական նեխված մոլեռանդութեամբ, երես էր դարձրել իր մայրենի եկեղեցուց, մոռացել էր իր ազգային ինքնուրոյնութիւնն ու դարձել մի այնպիսի զանգուած, որին իր ազգային, կրթական, կրօնական ձգտումներով ու զգացումներով չէր կարելի ոչ եւրոպացի, ոչ ամերիկացի, ոչ հայ և ոչ էլ հրէայ անուանել, քանի որ «քրիստոնեայ եկեղեցու ուխտով եղբայրացած» պարսիկը կամ հրէան աւելի մօտ էր նրա սրտին, հոգուն և զգացումներին, քան այն հայը, որ Զէյթունի կամ Սասունի ծերպերում առիւծի նման մարտնչում էր իր թշուառ և արիւնաքամ եղբայրների քաղաքական ու անտեսական ազատութեան համար, և կամ այն հայը, որ է սէր իր մայրենի եկեղեցու իր պարանոցը յօժարակամ դնում էր համիդեան եաթաղանի տակ...։ Մի խօսքով՝ մտաւոր ու բարոյական այլասերումն այդ համայնքի մէջ այնքան էր առաջացել, որ մասնաւոր ջանքերով փորձեր էին լինում չէ թէ միայն փակված ու արհամարհված տեսնել ազգային բոլոր «անհաւատ և գայթակղեցնող» հաստատութիւնները և արգելել՝ նոր երիտասարդական հոսանքի մուտքը Համադան, այլ նոյնիսկ հայ պարբերական թերթերի և գրականութեան երևալն այդ «օրհնված» քաղաքում..., որով այդ համայնքը քանի տասնեակ տարիներ կամաւոր կերպով իրան զուրկ պահեց ազգային դպրոցից, եկեղեցուց և ազգային դաստիարակութիւնից ու դարձաւ իսկական «փիրենգ» (եւրոպացի կամ ամերիկացի), այդպիսով քանդեց և ոտնահարեց իր գոյութեան հիմքերը։

Իրերի այս անմխիթար ու անպատուաբեր վիճակի բնական հետևանքը պիտի համարել այն զօրաւոր պայքարն և մաքառումը, որ ծայր տուեց այդ համայնքի յետադէմ, ծերացած և անպէտքացած գաղափարների և ձգտումների, ու այդ համայնքի բարոյական ու կուլտուրական վիճակով հետաքրքրվող, սակայն նրանից բոլորովին հեռու երիտասարդութեան հասկացողութեան, գաղափարի և գործելակերպի միջև։ Մի բան, որի շնորհիւ սկսեց նիւթական ու կրթական մի զօրաւոր հոսանքի մուտքը, բայց ոչ թէ բնիկ Համադանի հայերի կողմից, այլ դըրսից, որով, եթէ չեմ սխալվում, 1900 թւին հանդիսաւորապէս վերաբերվեց 30 տարիներից ի վեր փակված և արհամարհված ս. Ստեփաննոս եկեղեցին, իր կողքին կանգնած տեսնելով նորակառոյց հսկայական ազգային ս. Լուսաւորչի երկսեռ դպրոցը։

Թէև արտաքին ջանքերով համադանաբնակ հայութեան ազգային, կրթական և կրօնական վերածնութեան հիմնաքարերը դրվել էին, բայց այդ հսկայ շինութիւնը լրացնելու և կատարելութեան հասցնելու համար պակասում էր համադանցու զոհաբերութեան պարտաճանաչութիւնը և տաք վերաբերումը, որովհետև նա սովորել էր միսիոնարական ձրիակերութեան՝ իր կրթական և կրօնական գործերի մէջ... և այս անպատեհութիւնն և անախորժ հանգամանքը յաճախ արգելք հանդիսացան ձեռնարկված մեծ գործի անսայթաք առաջանալուն և նոյն դպրոցը յաճախ փակման վտանգի առաջ կանգնեցրին։

Զը նայած այս արգելքներին և դժուարութեանց, պիտի ասել, որ առաջնորդական փոխանորդ Խորէն վ. Տէր-Վարդանեանի և իր մի բուռ համակիրների անխոնջ աշխատութիւնը վերջին 10 տարվայ ընթացքում ունեցաւ իր բարեբեր հետևանքը Համադանի հայութեան կեանքի մէջ, այնպէս որ շնորհիւ հէնց այդ ազդեցութեան ժողովուրդը սկսեց դուրս գալ իր նախապաշարված վիճակից, խորտակեց բողոքականութեան և լուսաւորչականութեան միջև օտարի ձեռքով կառուցված պատնէշը և ձեռք երկարելով իր լուսաւորչական եղբօրը ընդունեց, թէ ինքը հայ է ծնվել, հայ պիտի ապրի և հայ էլ պիտի մեռնի, և թէ, ինչպէս որ նոյն համայնքի պատուելին էր ասել մի անգամ, «...Եթէ մենք՝ հայերս մեր ծունկին չը կռթնած ուզենք բարձրանալ, կաղ վիճակում պիտի քալենք»։ Ահա մի սքանչելի արտայայտութիւն այն ժողովրդի վերածնութեան մասին, որը դեռ մօտ անցեալում մէջքը դարձրած էր ազգային հաստատութիւններին՝ իր մտաւոր ու բարոյական գոյութեան բանալին դնում էր օտար ձեռքերի մէջ, արհամարհելով այն բոլորը, ինչ որ ազգային էր, մինչև այն աստիճան, որ ազգային պատմութեան տեղը բռնում էին Սուրբ Գիրքը և կրօնական նախապաշարումները։ Այս խոտոր ընթացքին մինչև մի աստիճան նպաստում էր նաև ժողովրդի նիւթական անմխիթար վիճակը....։

Իրերի այսպիսի ընթացքը և նրանց այդ անհաճոյ դասաւորումը բնականաբար դըպրոցի համար չը պիտի կարողանային երաշխաւորել ապահով և յարատև ընթացք, եթէ, ինչպէս ասացինք, չը լինէին Համադանում պաշտոնավարող Խորէն վ.-ի և իր համակիրների անվհատ և անխոնջ ջանքերը, որոնց շնորհիւ համադանցին սկսեց ընտելանալ զոհաբերութեան գաղափարին և մտածել իր ազգային դպրոցի գոյութեան անկախութեան մասին։ Բայց դժբաղդաբար նրա այդ զոհաբերութիւնը այս վերջին 7—8 տարվան ընթացքում հազիւ է կարողացել ծածկել քաղաքի ազգային դպրոցի հազար թումանից աւելի տարեկան բիւջէի կէս մասը, մնացեալը թողնելով դրսից հետաքրքրվող բարերարների ողորմութեանը։

Պիտի ասել, որ նկատելով Համադանի հայութեան աննախանձելի անցեալը իր պարտաճանաչութեան տեսակէտով և նրա արդի նիւթական տկարութիւնը, իր այժմեան զոհաբերածն էլ նշանակելի է և գովասանքի արժանի, մանաւանդ այն պատճառով, որ այդ՝ նրա վերածնութեան անկասկածելի գրաւականն է ներկայանում։

Ընդունելով այս բոլոր փաստերը համադանցու մտաւոր ու բարոյական կերպարանափոխութեան նոր և առաջին շրջանը, չը պիտի մոռանալ և այն, որ հէնց այդ ուրախալի փոփոխութեան օղբիւրը, ազգ. դըպրոցը, գտնվում է նիւթապէս կարօտ և աննախանձելի վիճակում, մինչև այն աստիճան, որ հէնց անցեալ տարեշրջանին նա թերևս փակվէր, եթէ վրա չը հասնէր Խորէն վ. Տէր-Վարդանեանը, որը անմիջապէս հրաւիրելով հարկ եղած ուսուցիչը՝ մղում տուեց տարետուրքեր հաւաքել տալուն և հանգամանքութիւն բանալուն։

Այս անելուց յետոյ նա յղացաւ մի շատ կարևոր միտք այս խեղճ ու կարօտ դպրոցի ապագան ապահովելու համար, որ կարողանայ իր պահանջված բարձրութիւնով պայքարել օտարազգի կրթական հիմնարկութիւնների դէմ, որոնք կուլ են տալիս մեր երիտասարդութեան մի մասը... Այդ՝ ս. Լուսաւորիչ դպրոցի անունով սկիզբ առած անձեռնմխելի ֆոնդի գաղափարն է, որը քաջալերվեց հետևեալ անձնաւորութեանց գործնական մասնակցութեամբ հետևեալ ձևով.

Սեղրակ Խ. Ալէքսանդրեան 1000 ղռան, Մանուէլ Ջոհրաբեանց 500 ղռ., պատուելի Ց. Նահապետեան (բողոքական քարոզիչ) 200 ղռ., եղբարք Ս. և Ս. Դաւթեաններ 600 ղռ., Հայկազն Կ. Գույումճեան 1000 ղռ., Յովհաննէս Յովհաննէսեան 300 ղռ., Միհրան Թադևոսեան 250 ղռ., Միրզաջան Աբրահամեանց 200 ղռ., Յովհաննէս Մարտիրոսեան 300 ղռան և այլք և այլն։ Այդ նուիրատուութիւնից գոյացած գումարով միտք յղացաւ գնել շահաբեր կալուածներ յանուն դպրոցի և պահել որպէս անձեռնմխելի, հետզհետէ բազմացնելու և շատացնելու հաստատ որոշումով, որպէսզի ապագայում կարելի լինի այդ կալուածների եկամուտով ծածկել բիւջէի պակասը և աւելացնել դպրոցի բաժանմունքները այն չափով, որ երիտասարդութիւնը պէտք չը զգայ իր բարձր պահանջներին գոհացում տալու համար դիմել օտարազգի դպրոցներին։

Այս ձեռնարկը որչափ որ նուիրական ու յարգելի, նոյնչափ և հրամայական էր դըպրոցի գոյութեան ապահովութեան տեսակէտով։ Բայց դժբաղդաբար Համադանի հայութեան շրջանը խիստ նեղ է այդպիսի խոշոր ձեռնարկութեան համար և նրա նիւթական ոյժերը անգոհացուցիչ։ Միայն մեր հեռու բարերարների ազգային պարտաճանաչութիւնն ու առատաձեռն նուիրաբերութիւնն է, որ կը կարողանայ իրականացնել այս ձեռնարկը և փրկել Համադանի ազգային դպրոցը ապագայ անկումից ու քայքայումից։ Եւ հէնց այդ պատճառով էլ տեղիս ազգ. հոգաբարձութիւնը դեռ անցեալ տարի մասնաւոր դիմում էր արել մոսկվաբնակ յայտնի բարերար՝ Բաղդասար Արզումանեանին, խնդրելով որ Համադանի մօտ գտնվող Շաւարին գիւղի ազգ. դպրոցին տուած իր՝ տարեկան 5000 ղռանի նպաստը յատկացնէ Համադանին, մանաւանդ որ վերջին յեղափոխական շարժումների առիթով յիշեալ գիւղի ժողովուրդն էլ քաղաքում հաստատվելով փակել էր իր դպրոցը, իսկ մանուկները յաճախում են քաղաքիս ազգ. ս. Լուսաւորիչ դպրոցը։ Մի համայնքի, որ օտարի տուած մտաւոր խորթ սնունդից զզված՝ ազգային դաստիարակութեան ծարաւն է զգում, մեղանից ոչ ոք բարոյական իրաւունք չունի մերժելու իր ձեռքից եկած օգնութիւնը։ Հէնց այս փաստը շատ բաներ է խօսում։

Ի դէպ է ասել, որ տեղիս ազգայիններից՝ միրզա Կարապետ խան Էգասի-Սուլթանը ևս դեռ անցեալ տարի խոստացել էր 10,000 ղռանի մի նշանաւոր գումարով մասնակցել ազգ. դպրոցի անունով սկսված անձեռնմխելի ֆոնդին։ Երանի՜ թէ շատեր հետևէին այս բարի օրինակին։

Կարծում ենք, որ այս պարզ ու անպաճոյճ նկարագրութիւնը բաւական է մեր ազգային վէրքերով ու նրանց պատճառած ցաւերով հետաքրքրվող ազգայիններին զգացնել տալ իրանց պարտականութիւնը հանդէպ համադանցու նման նորազարթ մի ժողովրդի։ ***

Համադան

Խմբագիր-հրատարակիչ՝
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Печатать дозволено военной цензурой.

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բժշկ. Բ. Նաւասարդեանի

Հիմնված 1880 թ.
(Դուկիս, Վորոնցովի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
«606»-ի եւ «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ առ. 11—12 ժ.

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վեներական (սիֆիլիս) հիւանդութիւն։
Բ. Գ. ԱՂԱՄԱՐԵԱՆ—$9^1/_2$—2 ժ. ներքին, ջղային և երեխայոց հիւանդութ. և ծախկահատ.։
Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—11—12 ժ. ականջի, կոկորդի, քթի հիւանդութ.։
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. երեխ. հիւանդ. և չաբաթ. երեխայոց ներքին և հիւ. և ծաղկահատ.։
ԿԻՆ-Բ.ՃԻՉԻ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ—12—1 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—6—7 ժ.

Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կոնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան
1. 0 93

Ատամնաբուժարան

Հիմնված. ատամնաբոյժ

Բ. ՀԱՅԿԻՆԵԱՅԻ

նախաձեռնութեամբ։ Թիֆլիս, Միխայլովսկի պր. № 76

Բուժարանը բաց է հիւանդների համար ցերեկը և գիշերը ամեն ժամին։ Ատամները բուժելու և պլոմբելու համար վճարը ստացվում է ըստ հաստատված սակագնի։

Բուժարանում գործում են 5 բժիշկ-մասնագէտներ, բժ. վիրաբոյժ Ի. Բ. Պիրադովը (որ ժամանակաւորապէս բացակայ է)։

Բուժարանն ունի կատարելագործված լաբօրատօրիա արհեստական ատամներ պատրաստելու համար։ Կատարվում են ամեն տեսակ ոսկէ ճա-ներ, կամարանման ատամներ և շատ վերանորոգումներ 3 ժամվայ ընթացքում։
(օ. մ.) 755. 100—30

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գիւղատնտեսական Բիւրօ

Գիւղատնտեսութեանը եւ կօօպերացիային վերաբերող խորհուրդներով իրան դիմողներին

ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍ

Ա. ԱԹԱՆԱՍԵԱՆ

Ընդունում է ամեն օր (բացի շաբաթ և կիրակի օրերից) առաւօտ. ժ. $8^1/_2$-ից մինչև $10^1/_2$-ը, երեկ. ժ. $5^1/_2$-ից մինչև $7^1/_2$-ը։ Թիֆլիսից դուրս եղած գրաւոր դիմումներին պատասխանվում է անմիջապէս. պատասխանի համար պէտք է ուղարկել 2 հատ 10 կոպէկանոց փոստային մարկաներ։

Հասցէն՝ Թիֆլիս, Бебутовская № 6.
(Ե. Հ. Կ.) 921. 0—3

Յայտարարութիւն

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՄՍԻՍ 12-ԻՆ, ՑԵՐԵԿՎԱՅ ԺԱՄԸ 12-ԻՆ Ս. ԱՒԵՏԵԱՑ Զգրաշէն եկեղեցու դպրոցների շինութեան մէջ նշանակված է աճուրդ՝ վարձով տալու եկեղեցապատկան երեք խանութ և մի բնակարան երեք սենեակից և մի նախագաւթից բաղկացած։ Պայմանների մասին տեղեկանալ դպրոցում ժամը 9—1-ը։

Նախագահ հոգաբարձութեան՝
Արշակ Ք. Մինասեան
(Կ.) 923. 2—2

ՆՈՐ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՆՑԵԱՆԻ

«ՀԱՅ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐ» Զ. տպ. 1 ր.
«ԳՐՊԱՆԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ»
հեղինակի ձեռքով բարեփոխած,
Գ. տպագրութիւն. . . 5 կ.
Վաճառվում են բոլոր գրախանութներում։
Պատրաստ է տպագրութեան համար «Հայ հեղինակների» II հատորը։
(Հ.Կ.) 925. 5—2

Ծախվում են

1) «ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԱՂՏՆԻ ՑԱՒԵՐԻ ԲԺՇԿԱՐԱՆ» նկարներով, բազմաթիւ խորհուրդներով և րեցեպտներով։ Անհրաժեշտ գիրք և պարզ ու հասկանալի գրված ամեն մի չափահասի համար. բազմաթիւ նախազգուշութեան կանոններ տրիպէրով և այլ ցաւերով չը վարակվելու համար։ Գրքի մէջ կայ նաև սուր և խրոնիկական տրիպէրի և բժշկութեան մասին, րեցեպտներով։ Գինը 50 կոպ.։

2) «ՓՈՐՁԱՆՔՆԵՐԻ ԱՌՋԵՒՆ ԲԺՇԿԱՐԱՆ», ամեն տեսակ պատահական փորձանքներ, հիւանդութիւններ, թունաւորութիւններ և նրանց շուտափոյթ օգնելը։ Բազմաթիւ տնային դեղեր և խորհուրդներ։ Շատ պարզ ու հասկանալի լեզուով։ Ամեն մարդու անհրաժեշտ գիրք գրպանի համար, և ամեն մարդ կարող է մեծ օգնութիւն հասցնել թէ իրան և թէ ուրիշներին։ Գինը 30 կոպ.։

3) «ԾԻԾԱՂԻ ՏԿՃՈՐ» ամենալաւ և ծիծաղաշարժ անէկդօտների ու սրախօսութիւնների ժողովածու։ Ծիծաղաշարժ ակճորի պատկերը գրքի երեսին։ Գինը 20 կ.։

Այս երեք գրքերը միասին պահանջողներին

ՁՐԻ ՈՒՂԱՐԿՈՒՄ ԵՄ ԻԲՐ ՆՈՒԷՐ

երեք հետևեալ գրքերը. 1) «Նիկարմատի շալվարը» ծիծաղաշարժ վօդեվիլ չափահասների համար (գինն է 20 կ.), 2) «Րաֆֆի» պատկերով (գ. 10 կ.), 3) «Միևնոյն դագաղում», պատմուածք հայ-թուրքական կռիւներից, զինվորների նկարներով, գինն է 7.։

Գրքերի գինը և ճանապարհի ծախս 17 կոպ. անպայման առաջուց ղրկել մարկաներով։ Հասցէս՝ Тифлисъ. Семеновская ул. № 9. Медицинскому фельдшеру А. Г. Есаянцу.
(Հ. Կ.) 327. 100—40

Թիֆլիսի Կենտրոնական Գրավաճառանոցում

վաճառվում են հետևեալ նոր գրքերը.

Օրմանեան Մ. արքեպ. «Ազգապատում» 21 պրակ, կամ երկու ամբողջացրած հատոր. Կ. Պոլիս, 1914 գ. 10 ր. 50 կ.
Նոյնի «Հայոց եկեղեցու պատմութիւն» Կ. Պոլիս, 1914 թ. գ. 1 ր.
Թորոսեան Սահակ «Մանիա» պատմուածք, Պոսթոն, 1912 թ. գ. 20 կ.
Իշխանեան Բ. «Հայ-վրացական յարաբերութիւնների պրօբլեմը» (Քննական վերլուծութիւն) 1914 թ. գ. 20 կ.
«Գրադարան հայ տպագրութեան 400 և տառերի գիւտի 1500-ամեայ յոբելեանի յիշատակին», հրատ. բժ. Ա. Բուդաղեանի, 12 հատ. գ. 2 ր. 40 կ.

Այդ նոյն գրավաճառանոցում վաճառվում են նաեւ հետեւեալ նոր դասագրքերը.

Աբեղեան Արտ. «Աշխարհագրութեան դասագիրք». IV գիրք—Հայաստան և հարևան երկրամասեր, 1914 թ. գ. 80 կ.
Էլիբէկեան «Դասագիրք աշխարհագրութեան» առաջին գիրք, 1914 թ. գ. 40 կ.
Ղազարեան Գ. «Թուաբանական խնդիրներ նոր ժողովածու», չորրորդ տարի 1914 թ. գ. 40 կ.
Մանուկեան Ազատ «Երաժշտական այբբենարան», ա. մաս գ. 35կ.
Տէր Յակոբեան «Փիզիքական, ազգագրական և քաղաքական աշխարհագրութիւն Հայաստանի» 1914 թ. գ. 50 կ.
Տէր-Յովսէփեան «Մանկական երգեր», գրքոյկ II, 1914 թ. գ. 25 կ.
Տէր-Ղեւոնդեան Ան. «Զորս մանկական երգ» գ. 30 կ.
» «Ուռենի», գ. 40 կ.
» «Մաղկոց մայայ» գ. 30 կ.
Քամալեան Ս. դպիր «Յիսուսի կեանքը» 1914 թ. գ. 50 կ.
Թիֆլիսի մի խումբ ուսուցիչների «Ուղղագրական ձեռագիր յօդուածներ» 1912 թ. մասն ա. գ. 20 կ.
Գուրգէն Էդիլեան «Դաստիարակման խնդիրներ» 1914 թ. Էջմիածին գ. 65 կ.
Ստ. Կանայեան «Անյայտ գաւառներ Հին-Հայաստանի» Էջմիածին, էլեկտպարան Մայր Աթոռոյ, 1914 թ. գ. 75 կ.

Դիմել՝ Въ Тифлисъ, Центральная книжная торговля. 933. 1—1

ՏՐՎՈՒՄ Է ՎԱՐՁՈՎ

ԲՆԱԿԱՐԱՆ

բաղկացած 5 սենեակից ամեն մի յարմարութիւնով (ջուր, վաննա, խոհանոց, փայտի տեղ և այլն)։ Հավլաբար, Кахетинск. пл. № 1, Метехск. ул. № 35. Հարցնել կառավարիչ Լևոն Սամթուրճեանին։
(Հ.) 930. 2—1

Բագուի հայկական գաղութի (Էրմանիքէնդի) ս. Թարգմանչաց եկեղեցու համար հարկաւոր է մի ձայնեղ

ՏԻՐԱՑՈՒ

հմուտ եկեղեցու արարողութիւններին և ձայնագրութեան։ Ռոճիկ ամսական 20 ր. և արդիւնք մօտաւորապէս 40 րուբլի ամսական։ Դիմել երէցփոխ Գրիգոր Բադրեանին. Баку, Армянскій Поселокъ.
926. 4—3

ՀՐԱՒԷՐ

Էջմիածնեցոց ս. Գէորգ եկեղեցու չափահաս ծխականները հրաւիրվում են ծխական առաջին ժողովի, որը լինելու է կիրակի, հոկտեմբերի 12-ին, ցերեկվայ ժամը $11^1/_2$-ին, ընտրելու նոյն եկեղեցու ծխական դպրոցի համար երկու հոգաբարձու և քննելու մի շարք կարևոր հարցեր։

Գործակալ Բ. մասի՝
Ղևոնդ ա.-ք. Մամիկոնեանց
932. 1—1

ՏԵԽՆԻՔԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

ԻՆԺԵՆԵՐ

Տ. Ա. ԲՈՒԴԱՂԵԱՆԻ

Բագու, Կրասնովօդսկայա փ. տ. Աւան-Իւզբաշեանցի։ Հեռախօս №№ 23-49, 23-50

Առաջարկում է ամբողջ Կովկասի և Պարսկաստանի համար իսկապէս ԴԻԶԵԼ շարժիչներ (մոտորներ) յայտնի ԿՈԼՈՄԵՆՍԿԻ ընկ. մեքենայագործարանից։

Հորիզոնական անգլիական շարժիչներ, (մոտորներ) «ԿՐՕՍԼԷՅ» ընկերութեան մեքենայագործարանից «Դիւրացրած Դիզել» սիստեմի, որ գործ է ածվում նաւթի բոլոր տեսակներով. նաւթի ծախսն է մի ժամում ամեն մի ոյժին $^1/_2$ ֆունտ կամ 200 գրամմ։

Գազային շարժիչներ, որոնք բանում են թէ բնական և թէ գեներատորային գազով։

Ջրհան և ջրմուղ մեքենաներ (նասօսներ)։
Ջրի շարժիչներ (տուրբինաներ)։
Սառոյց պատրաստող մեքենաներ «Ֆէնիկս» ընկ. գործարանից։
Ամեն տեսակ էլեքտրական մեքենաներ և պիտոյքներ յայտնի «Դինամօ» ընկ. գործարանից։
Երկրագործական մեքենաներ՝ լօկոմոբիլներ, ցորեն մաքրող մեքենաներ, տրակտորներ և այլն՝ յայտնի ամենայն ամերիկական «ԿԷՅՍ» (Case) ընկեր. գործարանից։
Մեծ ճանապարհի վրա աշխատելու համար ԱՒՏՈՄՈԲԻԼՆԵՐ նոյն ամերիկական «ԿԷՅՍ» (Case) ընկերութեան գործարանից։
Վերոյիշեալ տեխնիքական գրասենեակը իր վրա է վերցնում զանազան գործարաններ սարքել և գործի գցել իր միջոցներով՝ ինժեներներով և վարպետներով։

Դիմել՝ Баку, Техническая Контора Т. А. БУДАГЯНЦЪ.
Արտասահմանից՝ Bacou (Russie) Bureau Technique T. A. Boudaguian, Ingénieur.
(Հ.Կ.) 551. 0—38

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный